

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU
Yhdessä enemmän

Alle 3-vuotiaiden tunne- ja kaveritaitojen vahvistaminen monilukutaitoa hyödyntäen

Matinsaari, Henna & Perälampi-Vainio, Iida

2018 Laurea

Alle 3-vuotiaiden tunne- ja kaveritaitojen vahvistaminen monilukutaitoa hyödyntäen

Matinsaari Henna & Perälampi-
Vainio Iida
Sosionomikoulutus
Opinnäytetyö
Helmikuu, 2018

Matinsaari, Henna & Perälampi-Vainio, Iida

Alle 3-vuotiaiden tunne- ja kaveritaitojen vahvistaminen monilukutaitoa hyödyntäen

Vuosi

2018

Sivumäärä

63

Opinnäytetyön tavoitteena on suunnitella ja ohjata lasten tunne- ja kaveritaitoja tukeva toimintakokonaisuus, jossa hyödynnetään työskentelymenetelmänä teknologiaa. Opinnäytetyö toteutetaan yhteistyössä Vantaan kaupungin Vallinojan päiväkodin kanssa. Toimintaympäristönä on päiväkodin alle 3-vuotiaiden lasten ryhmä. Tarkoitus on auttaa ja helpottaa päiväkodin henkilökunnan työtä sekä etsimällä että kehittämällä heille käyttöön uusia menetelmiä käsitellä tieto- ja viestintäteknologista osaamista lasten tunne- ja kaveritaitojen tukemiseksi. Uusien varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden astuttua voimaan 1.8.2017 aihe on mietityttänyt, sillä perusteissa painotetaan monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämistä varhaiskasvatuksessa.

Opinnäytetyömme teoreettisessa osuudessa tarkastelemme monilukutaitoa, tieto- ja viestintäteknologiaa, alle 3-vuotiaiden kehitysvaiheita sekä lasten tunne- ja kaveritaitoja. Teoriaa kirjoittaessa olemme hyödyntäneet aiheeseen liittyvää tutkimustietoa sekä ajankohtaisia artikkeleita. Opinnäytetyö toteutettiin toimintatuokioina, joita oli viisi kappaletta. Toimintaan osallistui alle 3-vuotiaita lapsia, toimintakerrasta riippuen 4-6 lasta. Tavoitteiden arvioinnin apuna toimivat kirjalliset palautteet työelämän edustajalta sekä omat havaintomme toimintakerroista. Palautteiden ja havaintojen mukaan teknologian hyödyntäminen lasten tunne- ja kaveritaitojen tukemisessa koettiin lapsia innostavaksi työmenetelmäksi.

Matinsaari, Henna & Perälampi-Vainio, Iida

Utilizing multiliteracy to support children's under three years emotional and friendship skills

Year	2018	Pages	63
------	------	-------	----

The aim of this Bachelor's thesis was to plan and lead a chain of active sessions that supported children's emotional and friendship skills for a group of children under 3-years of age. The thesis was commissioned by the Vallinoja day care center located in Vantaa as a response to the National Core Curriculum for Early Childhood Education and Care that took effect on the 1st of August 2017 which emphasised the use of multiliteracy and information and communication technology in early childhood education. The purpose of this thesis was to facilitate the work of day-care staff by seeking and developing new methods for dealing with information and communication technology skills to support children's emotional skills and friendship skills.

In the theoretical part of this thesis, the focus is on multiliteracy, information and communication technology, developmental phases of children under 3 and children's emotional skills as well as friendship skills. The thesis work was carried out as five active sessions. In every activity session there were between 4 and 6 children present depending on the occasion. All of the children were under the age of three. The aims of the thesis were assessed based on written feedback from the commissioner and on the authors' own observations of the active sessions. According to feedback and observations, the use of technology to support the emotional skills and friendship skills of children was experienced as an inspirational working method.

Keywords: Multiliteracy, Early Childhood Education, Information and Communication Technology, Emotional and Friendship Skills

Sisällys

1	Johdanto.....	6
2	Toimintapaikan kuvaus.....	7
3	Kehitettävän ilmiön kuvaus ja rajaaminen	7
4	Varhaiskasvatus.....	9
	4.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet	10
	4.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt	10
5	Alle 3-vuotiaiden kehitysvaiheet	11
	5.1 0-2-vuotiaan kehitys	13
	5.2 2-3-vuotiaan kehitys	14
6	Tunne- ja kaveritaidot	17
	6.1 Lapsen tunnesäätely.....	19
	6.2 Tunnetaitokasvatus	22
	6.3 Temperamentin vaikutus kaverisuhteisiin ja kaveritaitojen kehittäminen	23
7	Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen	25
	7.1 Monilukutaito valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan 26	
	7.2 Monilukutaito Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman ja Vantaan tieto- ja viestintäteknologian pedagogisen käytön strategian mukaan.....	26
	7.3 Lapsi ja media	27
	7.4 Teknologia.....	29
8	Opinnäytetyön prosessi ja toimintakerrat	31
	8.1 Kaveritaidot, ystävän huomioiminen	35
	8.2 Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen.....	37
	8.3 Omat ja ystävien tunteet	38
	8.4 Itselle tuntemattomien ihmisten tunteet.....	39
	8.5 Yhdessä tekeminen	41
9	Johtopäätökset ja pohdinta	42
10	Arviointi.....	47
	10.1 Päiväkodilta saatu palaute	48
	10.2 Itsearviointi	49
11	Pohdinta luotettavuudesta ja eettisistä kysymyksistä.....	51
	Kirjalliset lähteet	54
	Sähköiset lähteet	56
	Taulukot	58
	Liitteet.....	59

1 Johdanto

Opinnäytetyön aihe on tullut ehdotuksena henkilökunnalta päiväkodista, jonka kanssa teimme yhteistyötä. He ehdottivat aihetta meille sen takia, että uusien varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden astuessa voimaan 1.8.2017, lasten monilukutaitoon tulee päiväkodeissa kiinnittää entistä enemmän huomiota. He ovat miettineet, miten tätä aihetta voitaisiin päiväkodissa käsitellä nimenomaan alle 3-vuotiaiden kanssa, sillä keinoja ei tällä hetkellä ole paljoa. Päiväkodissa on koettu, että vanhempien lasten kanssa monilukutaitoa ja tieto- ja viestintäteknologisia menetelmiä on helpompi toteuttaa.

Opinnäytetyön tarkoitus on kartoittaa ja kuvata uusia tieto- ja viestintäteknologisia keinoja käytettäväksi päiväkodissa alle 3-vuotiaiden lasten kanssa heidän tunne- ja kaveritaitojensa kehittämiseksi. Tarkoitus on auttaa ja helpottaa päiväkodin henkilökunnan työtä sekä etsimällä että kehittämällä heille käyttöön uusia menetelmiä käsitellä tieto- ja viestintäteknologista osaamista lasten tunne- ja kaveritaitojen tukemiseksi. Tarkoituksena on kuunnella päiväkodin työntekijöiden kokemuksia ja mielipiteitä asiasta sekä tehdä yhteistyötä heidän kanssaan. Henkilökohtaisena tavoitteenamme on saada uusia näkökulmia ja ideoita tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämiseen varhaiskasvatuksessa. Haluamme opinnäytetyömme avulla kehittää lisää uusia tai jo varhaiskasvatuksessa olemassa olevia keinoja lapsille heidän osallisuutensa parantamiseksi. Usein on myös tilanteita, joissa työntekijät tietävät, miten heidän tulisi toimia, mutta he kaipaavat asiassa rohkaisua. Uskomme monilukutaidon ja sen näkyväksi tekemisen olevan juuri sellainen asia varhaiskasvatuksessa, jossa työntekijät kaipaavat rohkaisua ja näkökulmien avaamista. Samalla kun kehitämme työntekijöiden käyttöön menetelmiä käytettäväksi lasten kanssa, saamme itse lisävarmuutta omassa työssämme lastentarhanopettajina hyödyntää monilukutaitoa omilla työpaikoillamme.

Tavoitteenamme ja kehittämistehtävänä on antaa päiväkodille konkreettisia ideoita uusien varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden näkyväksi tekemiseen päiväkodin arjessa, sillä uusissa perusteissa painotetaan monilukutaitoa sekä tieto- ja viestintäteknologista osaamista. Tavoitteena on saada päiväkodin henkilökunta innostumaan aiheesta ja mukaan yhteistyöhön kanssamme. Päiväkodissa toivotaan, että opinnäytetyötämme voidaan vastaisuudessa hyödyntää muuallakin Vantaan kaupungin varhaiskasvatuksessa. Kehittämistyömme on löytää ja testata konkreettisia monilukutaitoon sisältyviä keinoja päiväkodin alle 3-vuotiaiden lasten kanssa käytettäväksi heidän tunne- ja kaveritaitojensa kehittämiseksi.

Toteutimme opinnäytetyön kokonaisuutena, johon kuului viisi toimintatuokiota alle 3-vuotiaiden lasten kanssa. Toimintatuokioissa käsitelimme tunne- ja kaveritaitoja hyödyntäen monilukutaitoa ja teknologiaa menetelmänä. Käsitelimme toimintatuokioiden aikana muun muassa tunteiden nimeämistä ja tunnistamista sekä erilaisia ilmeitä ja tunteisiin kuuluvia ää-

niä. Tavoitteenamme oli toimintakokonaisuus, joka oli pedagogisesti suunniteltu ja toteutettu lasten osaaminen ja tarpeet huomioiden.

2 Toimintapaikan kuvaus

Vallinojan päiväkoti on Vantaan kaupungin päiväkoti, joka sijaitsee Keravan ja Tuusulan rajalla Korson alueella. Opinnäytetyömme tavoitteena oli kehittää ja helpottaa Vallinojan päiväkodin henkilökunnan toimintaa tulevaisuutta ajatellen. Vallinojan päiväkodissa on kuusi lapsiryhmää, joista toteuttamisympäristönä toimi päiväkodin alle 3-vuotiaiden ryhmä. Vallinojan päiväkodin toiminnan kuvauksen 2017-2018 mukaan päiväkodissa vaalitaan yhteisöllisyyttä ja kiireettömyyttä sekä opetellaan yhdessä tunnistamaan omia ja toisten vahvuuksia. Päiväkodin toimintaa suunnitellaan lapsia ja heidän mielenkiinnon kohteitaan kuunnellen. Päiväkodin tilat ovat melko uudet ja sieltä löytyy muun muassa iso liikuntasali, teatterihuone, ateljee, musiikkitala, verstaas, teeman mukaan vaihtuva leikkihuone, kiipeilyseinä ja paljon pitkiä käytäviä, jotka ovat lasten käytettävissä. Päiväkodissa on toimintasuunnitelman mukaan saatavilla monipuoliset leikki- ja toimintavälineet sekä aikuisen läsnäolo ja syli. Lasten kanssa jaetaan ilot ja surut sekä iloitaan onnistumisista ja lohdutetaan murheiden kohdatessa. (Vantaa 2017, 1.)

Tutustuimme päiväkodin toimintatapoihin ennen toimintatuokioiden järjestämistä ja selvitimme tulevaisuuden toiveita keskustelemalla henkilökunnan kanssa. Kun olimme tutustuneet nykytilanteeseen ja mahdollisiin tulevaisuuden toiveisiin, suunnittelimme toimintatuokioita pidettäviksi alle 3-vuotiaiden ryhmässä. Toimintatuokioita oli viisi ja kestoaltaan ne olivat maksimissaan 30 minuuttia per tuokio. Käsittelimme sekä omia että työntekijöiden mielipiteitä toimintatuokioista ja mietimme, mitä työntekijät voivat pitämistämme toimintatuokioista hyödyntää tulevaisuudessa. Toimintatuokioiden suunnitteluun hyödynsimme luotettavaa ja tutkittua tietoa aiheeseen liittyen.

3 Kehitettävän ilmiön kuvaus ja rajaaminen

Tarkoituksenamme oli poistaa ennakkoluuloja ylipäättänsä teknologiasta ja sen liittämistä alle 3-vuotiaiden lasten varhaiskasvatusympäristöön. Lähestyimme teknologiaa ja sen hyödyntämistä varhaiskasvatuksessa kuitenkin myös kriittisesti. Pohdimme, missä kaikessa siitä voi olla hyötyä lasten tunne- ja kaveritaitojen vahvistamisessa ja missä taas ei. Päätimme rajata mahdollisten ennakkoluulojen karsimisen vain varhaiskasvatuksen ammattilaisiin. He olivat juuri niitä, keihin pyrimme opinnäytetyömme avulla vaikuttamaan. Pyrimme saamaan varhaiskasvatuksen työntekijöille positiivisemmän kuvan teknologian hyödyntämisestä varhaiskasvatuksessa. Toisena yhtä suurena tehtävänä oli antaa heille konkreettisia keinoja ja menetelmiä käytettäväksi itse päiväkodin arjessa alle 3-vuotiaiden lasten tunne- ja kaveritaitojen tukemiseksi.

Päätimme toteuttaa opinnäytetyön toiminnallisina tuokioina. Luovia ja toiminnallisia menetelmiä käytetään lapsen hyvinvoinnin, kuntoutumisen ja osallisuuden lisäämiseksi sekä tukemiseksi. Luovia ja toiminnallisia menetelmiä ovat esimerkiksi musiikki, kuvataide, liikunta, käsityöt, pelit, draama, kirjoittaminen ja näiden vaihtelevat yhdistelmät. Tekemisen ei tarvitse olla mitään hienoa tai suurta, mutta olisi tärkeää että toiminta on mielekästä. Erilaisia menetelmiä on hyödyllistä käyttää kaikessa toiminnallisuudessa. Erityisesti varhaiskasvatuksessa on hyvä osata käyttää luovan toiminnan menetelmiä monipuolisesti, jotta ne tukevat eri-ikäisten lasten kasvua. Lasten kanssa toimiessa tulisi ottaa huomioon lapsen kehitystasot motoriikan, kielen kehityksen ja sosiaalisen kehityksen vaiheen osalta. Lisäksi on tärkeää seurata lapsen vireystasoa ja ottaa huomioon hänen temperamenttinsa sekä muut yksilölliset persoonallisuudenpiirteet. (Airaksinen, Ala-Vannesluoma, Karkkulainen, Kastu & Pirhonen 2015, 8, 23-24.)

Rajasimme kehitettävää ilmiötä, eli teknologian käytön edistämistä alle 3-vuotiaiden tunne- ja kaveritaitojen kehittämiseksi varhaiskasvatuksessa, haastatteleamalla vain päiväkodin työntekijöitä aiheeseen liittyen. Olisi ollut mielenkiintoista myös kuulla itse lasten ja heidän vanhempiansa mielipiteitä ja ajatuksia teknologian käytöstä varhaiskasvatuksessa, mutta koimme, että opinnäytetyömme aihe olisi voinut laajentua liikaa, jos emme olisi keskittyneet vain päiväkodin ammattilaisiin. Lisäksi vain muutama toimintaamme osallistuvista lapsista osasi puhua.

Kehitettävä ilmiö oli melko uusi ja ajankohtainen, eikä sitä ollut tietojemme mukaan vielä paljoa tutkittu. Ilmiö liittyi vahvasti uusiin varhaiskasvatussuunnitelman perusteisiin, jotka julkaistiin vuonna 2016 syksyllä ja ne astuivat voimaan 1.8.2017 (Opetushallitus 2016, 3). Ilmiön kehittäminen oli merkityksellistä juuri varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden takia, sillä ne velvoittavat valtakunnallisesti kaikkea varhaiskasvatusta sisällyttämään arkeensa monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologian opettelemista kaiken ikäisten lasten kanssa.

Teknologian käyttö varhaiskasvatuksessa on lisääntynyt viime aikoina paljon. Koivula ja Mustola ovat kirjoittaneet aiheesta artikkelin ”*Varhaiskasvatuksen digiloikka ja muuttuva sukupolvijärjestys? Jännitteitä lastentarhanopettajien ja lasten kohtaamisissa digitaalisen teknologian äärellä*”. He ovat tuoneet artikkelissa näkyville teknologian käyttämisen aiheuttamia jännitteitä varhaiskasvatuksessa. Koivulan ja Mustolan keräämän haastatteluaineiston mukaan sekä lastentarhanopettajat että lapset koettavat toimia muuttuneessa teknologiaympäristössä yhdessä, yksin ja erikseen ja teknologia aiheuttaa sukupolvien välisiä jännitteitä. Jännitteet vaikuttavat varhaiskasvatuksen sukupolvijärjestykseen, sillä teknologiaa käyttäessä lapset näyttäytyvät aikuisia osaavampana sukupolvena. Koivulan ja Mustolan artikkeli nostaa näin ollen esille digitaalisen teknologian käytön ja sukupolvijärjestyksen välisen yhteyden. (Koivula & Mustola 2017, 37.)

Aihe on kiinnostanut lähiaikoina myös kansainvälisesti. Eurooppalaisessa varhaiskasvatuksen tiedelehdessä julkaistun artikkelin mukaan lapset ovat enemmän vuorovaikutuksessa toistensa kanssa silloin, kun teknologia on yhdistetty onnistuneesti varhaiskasvatukseen. Limin kirjoittaman artikkelin mukaan teknologisten välineiden käyttöä lasten välisen kanssakäymisen opettelemiseksi kannattaa kokeilla ja saatu tieto on arvokasta. Artikkelissa esitellyn tutkimuksen mukaan lasten välistä kanssakäymistä voi edistää teknologian avulla silloin, jos tietokoneohjelma on käyttäjäystävällinen, työskennellään pareittain, tietokoneella tehty tehtävä liittyy ryhmässä oleviin ajankohtaisiin teemoihin ja tietokoneohjelma on mukautuva. Kanssakäymistä estävät tekijät olivat puolestaan opettajan keskeyttäminen, mukautumaton tietokoneohjelma ja ympäristöön liittyvät rajoitukset. (Lim 2015, 545.)

4 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatuksella on tärkeä rooli suomalaisessa koulutusjärjestelmässä. Se on mukana tukemassa alle 8-vuotiaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Ensisijainen vastuu lapsen kasvatuksesta on huoltajilla, mutta varhaiskasvatus on täydentämässä ja tukemassa huoltajia kasvatustehtävässään vastaten omalta osaltaan lapsen hyvinvoinnista. (Opetushallitus 2016, 8.)

Varhaiskasvatuksen määritelmä varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan on:

”Varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jolla on monia tehtäviä. Varhaiskasvatuksen tehtävä on edistää lasten kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista yhteistyössä huoltajien kanssa. Varhaiskasvatus on lasten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta edistävä ja syrjäytymistä ehkäisevä palvelu. Varhaiskasvatuksessa opitut tiedot ja taidot vahvistavat lasten osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta yhteiskunnassa. Lisäksi varhaiskasvatus tukee huoltajia kasvatustyössä sekä mahdollistaa heidän osallistumisensa työelämään tai opiskeluun.” (Opetushallitus 2016, 14.)

Varhaiskasvatusta järjestetään kunnissa niin paljon ja sellaisissa toimintamuodoissa kuin on tarvetta, sillä se on kuntien velvollisuus. Varhaiskasvatustlain mukaan varhaiskasvatusta voidaan järjestää päiväkodissa, perhepäivähoidossa tai muuna varhaiskasvatuksena. Varhaiskasvatustlain mukaan lapsella on oikeus varhaiskasvatukseen joko päiväkodissa tai perhepäivähoidossa, ja lapsen huoltaja saa päättää lapsen osallistumisesta varhaiskasvatukseen. Kunta tai kuntayhtymä voi ostaa varhaiskasvatustalvueluita yksityiseltä tai julkiselta palvelun tuottajalta tai järjestää palvelun itse. (Opetushallitus 2016, 14.)

Ammattitaitoinen henkilöstö on varhaiskasvatuksen keskeinen voimavara. Jokaisen kasvattajan ammatillisen osaamisen ja kehittymisen on oltava vahvaa, jotta varhaiskasvatus on laadu-

kasta. Ammatillisia käytänteitä tulee jatkuvasti uudelleenarvioida, sillä varhaiskasvatus- ja päivähoitoympäristöissä tapahtuu jatkuvaa muutosta muun muassa oppimisen teorioiden muuttuessa ja organisaatioiden muuttuessa. Myös vanhempien erilaiset ja muuttuvat odotukset varhaiskasvatusta kohtaan aiheuttavat sen, että varhaiskasvatusta tulee uudelleenarvioida ja kehittää jatkuvasti. Työntekijöiden ammatillisen osaamisen kehittäminen on yksi keskeisimmistä osa-alueista varhaiskasvatuksen laadusta puhuttaessa. (Mäkitalo 2009, 21.)

4.1 Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet

Opetushallitus on antanut valtakunnalliseen määräyksen siitä, kuinka varhaiskasvatusta tulee toteuttaa sekä siitä, miten paikalliset ja lasten henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat tulee laatia. Määräykset on kirjattu varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden lisäksi varhaiskasvatuslakiin. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet on luotu takaamaan yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatusikäisten lasten kasvuun, kehitykselle ja oppimiselle kokonaisvaltaisesti. (Opetushallitus 2016, 8.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteita on kehitetty hyödyntämällä uusia tutkimus- ja kehittämistyön tuloksia. Lähtökohdina uudistukselle ovat olleet muutokset lasten kasvuympäristössä ja varhaiskasvatuksen toimintaympäristössä. Varhaiskasvatussuunnitelmaan kuuluu kolme eri tasoa, joita ovat valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, paikalliset varhaiskasvatussuunnitelmat sekä lasten henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat. (Opetushallitus 2016, 8.)

4.2 Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöillä tarkoitetaan erilaisia paikkoja, tiloja, yhteisöjä, käytäntöjä, välineitä ja tarvikkeita, jotka tukevat lasten oppimisen halua ja luonnollista uteliaisuutta. Oppimisympäristöt tarjoavat lapsille mahdollisuuksia leikkiin, fyysiseen aktiivisuuteen, tutkimiseen sekä taiteelliseen kokemiseen ja ilmaisuun. Varhaiskasvatuksen oppimisympäristöt suunnitellaan niin, että lasten omat mielenkiinnon kohteet ja lasten tekemät tuotokset ovat osa oppimisympäristöä. Oppimisympäristöt ovat leikkilisiä ja ne tukevat lasten toimijuutta ja osallisuutta sekä vahvistavat lasten mielikuvitusta, luovuutta ja yhdessä tekemistä. Lasten erilaiset tavat oppia tulee ottaa huomioon oppimisympäristöä suunnitellessa, jotta jokainen lapsi voi toimia itselleen ominaisella tavalla. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017, 12.)

Myös digitaaliset oppimisympäristöt kuuluvat varhaiskasvatukseen. Digitaalisten oppimisympäristöjen toteuttamiseen voidaan hyödyntää tieto- ja viestintäteknologisia laitteita. Tieto- ja viestintäteknologian leikkillisyyttä on tähän asti hyödynnetty vain vähän, vaikka leikki on varhaiskasvatuksen keskeisiä työskentelytapoja. Mediasta lapset löytävät ideoita leikkeihinsä ja lasten keskuudessa arvostetaan sitä, jos suosituista hahmoista tai tarinoista tiedetään paljon.

Mikäli aikuiset tuntevat lapsille suunnattua mediaa, heidän on helpompi ymmärtää mediasta kummunneita leikki-ideoita. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2017, 12.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden (2016) mukaisesti digitaalisia oppimisympäristöjä täytyy kehittää, jotta pedagogiikka niiden ympärillä voi myös kehittyä. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa mainitaan, että lapsella tulee olla mahdollisuus käyttää tieto- ja viestintäteknologiaa apuna omien sisältöjen tuottamiseen sekä yksin että yhdessä muiden lasten kanssa. Perusteiden mukaan digitaalista dokumentointia tulee hyödyntää leikeissä, tutkimisessa, liikkumisessa ja taiteellisessa kokemisessa sekä tuottamisessa. Tieto- ja viestintäteknologian hyödyntäminen osana lasten oppimisympäristöä on painotettu myös Esiopetuksen opetussuunnitelmassa (2014). (Tampereen kaupunki 2018.)

5 Alle 3-vuotiaiden kehitysvaiheet

Alle 3-vuotiaat elävät kehityksensä vilkkainta kautta. Lapsen persoonallisuus alkaa muovautua, lapsen minä kasvaa esiin ja hän alkaa oppia vaikuttamaan ympäristöönsä käyttämällä ympäristön esineitä. Lapsi oppii vaikuttamaan toisiin ihmisiin ensin elein ja ilmein sekä myöhemmin puhumalla. Varhaisvuosien aikana luodaan kivijalka koko myöhemmälle kehitykselle. Kasvatus ja lapsen kehitys tapahtuu vuorovaikutuksen avulla. (Helenius & Korhonen 2008, 33.)

Kehittyessään lapsi saa käyttöönsä omat kykynsä, ominaisuutensa ja resurssinsa ja näiden avulla oppii vähitellen säätelemään omaa toimintaansa sopeutuakseen ympäristöönsä. Ympäristötekijöillä on suuri vaikutus siihen, millä motivaatiolla lapset ryhtyvät toimintaan, sitoutuvat siihen ja selviytyvät toiminnasta lasta uhkaavissakin tilanteissa. Lapselle optimaalisissa olosuhteissa kehitys kulkee tasaista vauhtia, mutta heikommassa olosuhteissa lapsen kehitys voi olla hitaampaa kuin biologiset tekijät edellyttäisivät. Ympäristötekijät eivät kuitenkaan yksin määrää lapsen kehitystä ja sen kulkua, niiden vaikutus on yhteistyössä lapsen kokemusten ja temperamentin tulkinnan kanssa. Se miten hyvinvoiva lapsi muuten on, vaikuttaa paljon siihen, pystyykö lapsi sitoutumaan kehittymistä edistäviin tehtäviin ja oppimiseen, vai kuluuko hänen energiansa oman minän puolustamiseen ja uhkaavien tekijöiden torjumiseen. Kun lapsi voi psyykkisesti hyvin, hän on myös motivoituneempi oppimaan. Psyykkisesti terve lapsi pystyy vaikuttamaan oppimiseensa, sosiaalisiin suhteisiinsa ja tunteisiinsa. Tätä kautta he pystyvät helpommin sopeutumaan ympäristöönsä kuin heikommalla voimavaroilla omaavat lapset. Kehittyessään lapsi alkaa ymmärtämään, mitä hän tahtoo. Lapsi liittyy vertaisryhmäänsä ja kehityksen myötä lapsi kokee pystyvänsä vaikuttamaan omaan olemiseensa sekä ympäristöönsä kehitysvaiheen mukaisella tavalla. (Kontu & Suhonen 2008, 96-97.)

Kolme ensimmäistä ikävuotta ovat kovin merkityksellistä aikaa lapsen elämässä. Kehityspsykologit ovat yhdessä sitä mieltä, että alle kolmivuotiaiden kehitysvaihe määrittää paljon lapsen myöhempiä kehityksiä. Lapsen kehitys kulkee portaittain, yhden kehitysvaiheen ollessa saavu-

tettu nousee lapsi seuraavalle tasolle, jossa hän on niin kauan kuin uusi kehitystehtävä sitä edellyttää. Kolmena ensimmäisenä ikävuotena lapsi kehittyy kaikilla fyysisen ja psyykkisen kehityksen alueilla, ja lapsen kehitys on nopeampaa ja kokonaisvaltaisempaa kuin milloinkaan myöhemmin elämässä. Kolme ensimmäistä elinvuotta muodostavat perusrakenteen ihmisen persoonallisuudelle. Tämä ei kuitenkaan tarkoita, että ihminen olisi silloin valmis, ihminen kehittyy ja muuttuu jatkuvasti, mutta perusta myöhemmälle kehitykselle muodostetaan jo ensimmäisinä kolmena elinvuotena. (Keltikangas-Järvinen 2012, 20-21.)

Puutteet ihmisen kehityksessä alle kolmivuotiaana saattavat johtaa ongelmiin vielä aikuisenakin. Kolmena ensimmäisenä ikävuotena lapselle muodostuu käsitys omasta yksilöllisyydestä, minuudesta ja ainutkertaisuudesta. Hän oppii vähitellen hahmottamaan, miten ihmiset toimivat keskenään, ja hän oppii keinoja säädellä omaa käytöstään ja mielialojaan, sekä kuinka reagoida toisten viesteihin ja mielialoihin. Oppiakseen nämä tärkeät taidot lapsi tarvitsee läheistä vuorovaikutusta emotionaalisesti tärkeiden ja sensitiivisten ihmisten kanssa. (Keltikangas-Järvinen 2012, 20-21.) Lapsi ei voi kehittyä vauvana, ellei hän saa olla vuorovaikutuksessa muiden ihmisten kanssa. Vauva tarvitsee vuorovaikutusta heti syntymästään alkaen ja hänellä myös on valmiuksia siihen. Perusturvallisuus luo ensisijaiset puitteet vauvan ja lapsen kehitykselle. (MLL, 0-1v.)

Alle kolmivuotiaan lapsen kehitys on kokonaisvaltaista. Emotionaalista, sosiaalista ja kognitiivista kehitystä ei voi erottaa toisistaan, ne ovat yhtä ja ne kaikki vaikuttavat kiintymyssuhteen turvallisuuteen. Oppiminen ja muisti kuuluvat emotionaaliseen kehitykseen. Emotionaalisesti tärkeät asiat jäävät lapsen mieleen. Kun lapsi on pelokas, hänen oppimiskykynsä on myös heikompi. Kyky ymmärtää puhetta ja sanoja liittyy kiinteästi emotionaaliseen läheisyyteen. Alle kolmivuotiaan kehitysvaiheessa tärkeintä on kiintymyssuhteen muodostuminen, ja kiintymyssuhteen luominen lapselle emotionaalisesti tärkeisiin ihmisiin on alle kolmivuotiaan tärkein kehitystehtävä. Kiintymyssuhteen luominen on pohja lapsen sosiaalisille taidoille ja sosiaaliselle kehitykselle. Kiintymyssuhteen luominen toimii myös pohjana lapsen kognitiiviselle kehitykselle. Ollessaan turvallisessa kiintymyssuhteessa, lapsi pystyy rakentamaan sekä käsityksen itsestään itsenäisenä olentona, että kuvan siitä, millä tavalla ihmiset suhtautuvat toisiinsa. Minuuden rakentuessa tulee lapselle mahdollisuus itsekontrolliin ja tunteiden säätelyyn. Minuus ei kuitenkaan rakennu ilman, että lapsi on ensin symbioosissa kasvattajansa kanssa ja sitten irtaannu tästä henkilöstä. Minuutta ei voi opettaa esimerkiksi virikkeiden avulla, vaan se koostuu lapsen kokemista varhaisista vuorovaikutus- ja hoivakokemuksista. Saadessaan positiivisia vuorovaikutus- ja hoivakokemuksia lapsi saa tunteen omasta arvokkuudesta ja hänelle kehittyy hyvä itsetunto. Kun vuorovaikutus- ja hoivakokemukset ovat puutteellisia, lapsi saa niiden kautta kielteisiä käsityksiä itsestään ja muista sekä ihmisten keskinäisestä vuorovaikutuksesta. Laajat puutteet varhaisissa vuorovaikutus- ja hoivakokemuksissa

saattavat johtaa myöhemmässä elämässä mielenterveysongelmiin, kuten masennukseen. (Keltikangas-Järvinen 2012, 26-27.)

Voidaan sanoa, että kiintymyssuhteen muodostaminen on lapsen ensimmäisenä oppima sosiaalinen taito. Siinä lapsi oppii vuorovaikutuksen ydinasian eli sen, miten ihmiset suhtautuvat toisiinsa. Kuitenkaan sosiaalisten suhteiden luominen ei ole lapsen tehtävä, aikuisen tehtävä on mahdollistaa lapselle kiintymyssuhde, jossa lapsi voi oppia sen, miten ihmiset keskenään toimivat. Turvalliset ihmissuhteet toimivat edellytyksenä lapsen kehitykselle, niiden luominen ei ole lapsen oma kehitystehtävä. Käydäkseen läpi alle kolmivuotiaiden lasten kehitystehtävän lapsella tulee olla turvallisia ja pysyviä ihmissuhteita. Saadessaan lapsena mahdollisuuden turvalliseen kiintymyssuhteeseen, auttaa se aikuisenakin ylläpitämään koko elämän kestäviä, pitkäaikaisia parisuhteita ja arvostamaan ihmissuhteiden jatkuvuutta. (Keltikangas-Järvinen 2012, 39-40.)

Minäkäsityksen muotoutuessa lapsi saa käsityksen omasta itsestään ja siitä, että hän on ja tulee aina olemaan oma yksilöllinen itsensä. Lapsi joka tietää minän olemassaolon ja kokee sen tärkeäksi ollessaan vuorovaikutuksessa ympäröivän maailman kanssa, tarvitsee itsearvostusta. Itsearvostus on pohja lapsen itsekurille, luottamukselle ja uskolle omiin taitoihinsa ja kykyihinsä. On tärkeää vahvistaa lapsen itsetuntoa hänen minäkuvan kehittyessä. Lapsen hyviin puoliin tulee kiinnittää erityistä huomiota, huonoja puolia ei tule liikaa korostaa. Lapsen tehdessä jotain hyvää tai päinvastaisesti paha, häntä tulee kehua tai torua hänen käytöksensä, ei hänen persoonallisista ominaisuuksistaan. Seitsemän kuukauden ikään saakka lapsen oppimista ja kehittymistä pystytään seuraamaan tarkasti. Tämän jälkeen lapsen kehityksen edistymistä on vaikeampi todeta, opitut asiat näkyvät hänen taitojensa kautta. (Einon 1999, 174.) Keskitymme lapsen kehitysvaiheissa nimenomaan lapsen älylliseen, sosiaaliseen ja liikunnalliseen kehitykseen, sillä ne ovat ne osa-alueet, joihin pyrimme opinnäytetyömme avulla vaikuttamaan.

5.1 0-2-vuotiaan kehitys

Lasten kehityksessä yksilölliset vaihtelut voivat olla todella suuria, mutta keskimääräisesti lapsessa kehittyä ensin tarkkaavaisuus, jonka jälkeen kehittyvät motoriikka ja kieli. On kuitenkin normaalia kehitystä riippumatta siitä, oppiiko lapsi kävelemään 8-9 kuukauden ikäisenä tai 1,5-vuotiaana. Samoin lapsi voi oppia ensimmäisen sanansa vuoden ikäisenä tai täytettyään 1,5 vuotta. (Koivunen & Lehtinen 2015, 128, 130.)

Lapset oppivat puhumaan yleensä matkimalla ja tapaillemalla muiden puhetta ja sanoja. Kun jotkut saman ikäiset lapset osaavat jo muodostaa yksinkertaisia lauseita, toiset saattavat vastata harjoitella ensimmäisiä sanojaan, puheen kehitys on täysin yksilöllistä. Lauseet alkavat muodostua usein kahden sanan lauseista. Se kuinka paljon lapsen puheeseen vastataan, lap-

selle puhutaan, nimetään asioita ja esineitä sekä kuinka paljon lapselle luetaan kirjoja, vaikuttaa lapsen puheen oppimiseen. Myös perinnölliset ominaisuudet sekä lapsen yksilölliset ja persoonalliset ominaisuudet vaikuttavat suurelta osin lapsen puheen oppimiseen. Vaikka lapsi ei osaisi vielä puhua, hänen puheen ymmärtämisensä on usein jo hyvää. Jo vuoden ikäinen lapsi ymmärtää helppojen kehotusten merkityksen. (MLL, 1-2-vuotiaan älyllinen kehitys.)

Yleisesti ottaen 1-2-vuotias lapsi on kiinnostunut ympäristöstään ja alkaa harjoitella itse suoriutumista useista tehtävistä, tätä edesauttaa kävelyn ja liikuntataitojen oppiminen. Kävely ja liikuntataidot auttavat lasta tutustumaan uudenlaisiin leikkeihin. Kodin ja päiväkodin ympäristöjen tulee olla suunniteltu niin, että ne ovat turvallisia 1-2-vuotiaille, jotka vasta harjoittelevat ensiaskeleitaan ja sitä, mikä on turvallista ja mikä ei. (MLL, 1-2-vuotiaan sosiaalinen kehitys.) 1-2-vuotias ei osaa syy-seuraussuhteita eikä sääntöjen noudattamista, mutta kokeilee, mitä saa tehdä ja mitä ei. Useilla lapsilla itsenäistymisvaihe esiintyy 2-3-vuoden iässä. Tällöin lapsi usein haluaa suoriutua itse monista arjen askareista, eikä hän anna aikuisen auttaa itseään. (Koivunen & Lehtinen 2015, 128, 130.)

1-2-vuotiaan lapsen muisti kehittyy ja hän voi esimerkiksi muistaa, mihin on jättänyt lelunsa. Lapselle on luonnollista lyhytjänteinen toiminta ja hänen tarkkaavaisuutensa siirtyy helposti ärsykkeestä toiseen. Noin 2-vuotiaana lapsi voi keskittyä aikuisen ohjauksessa lyhyitä aikoja. 2-vuotias alkaa kysellä erityisesti mikä-kysymyksiä, jotta tyydyttäisi oppimisen haluaan. (Koivunen & Lehtinen 2015, 128.)

1-2-vuotiaana lapsen silmä ja käsi alkavat toimia yhteistyössä, samoin kehittyy lapsen sorminäppäryys. Lapsi osaa usein tässä iässä jo esimerkiksi koota muutaman palikan tornin tai kääntää kirjan sivuja. Lapsi alkaa vähitellen harjoitella vaatteiden riisumista ja pukemista. Lapsi on valtavan mielissään oppiessaan jatkuvasti uusia pieniä arjen asioita. (MLL, 1-2-vuotiaan liikunnallinen kehitys.)

Ensimmäisenä ja toisena ikävuotena lapsen kehityksessä on meneillään voimakas omien toimintojen harjoittamisen vaihe. Lapsi tarvitsee tunteen siitä, että hän on maailman paras ja taitavin lapsi. Lasta tulee ihailta sekä antaa hänelle mahdollisimman paljon onnistumisen kokemuksia. Onnistumisen kokemukset ovat pohja lapsen itsetunnolle ja sille, että lapsi myöhemmin pystyy hyväksymään omat puutteensa. Lapsi oppii tunnistamaan omia puutteitaan, mutta myös arvostamaan itseään niistä huolimatta. (Keltikangas-Järvinen 2010, 129.)

5.2 2-3-vuotiaan kehitys

Lähestyessä kolmen vuoden ikää lapsen käytös muuttuu usein rauhallisemmaksi, ja lapsi mukautuu helpommin asioihin kuin ennen. Lapsi on kiinnostunut oppimaan uusia taitoja tarkkailemalla ja touhuamalla. Lapselle on kuitenkin äärimmäisen tärkeää, että aikuinen on lähellä

suojelemassa ja pitämässä huolta hänestä. Lapsi tarvitsee vanhempien ja aikuisten rohkaisua uusissa asioissa, ja häntä tulee tukea epäonnistumisissa ja pettymyksissä. Kahden ja kolmen ikävuoden tienoilla lapsella saattaa esiintyä niin sanottua uhmaikää, joka purkautuu kiukkuna ja suurina raivokohtauksina. (MLL, 2-3v.) Lapsen tunteet voivat vaihdella nopeasti ja hän voi saada vielä saada valtavia kiukkukohtauksia, jos hän ei osaa jotain, mitä haluaisi osata. Lapsi myös ilmaisee tunteitaan voimakkaasti, mikäli häntä rajoitetaan. (Aaltonen, Lehtinen, Leppänen, Peltonen, Tarvo, Tuunainen, Viherä-Toivonen 2008, 10.)

Aikuisen tehtävä on kestää lasten kiukkua ja asettaa lapselle perusteltuja ja järkeviä rajoja. (MLL, 2-3v.) Rajojen asettaminen vaatii sinnikkyyttä ja sietokykyä. Se ei ole kuitenkaan pelkkää lasten kieltämistä, vaan se pitää sisällään myös lapsen ihailua ja hellittelyä. Lapsi tarvitsee aikuiselta kiitosta toimiessaan oikein. Lapsen mielestä on ihanaa tuottaa vanhemmilleen iloa tehdessään hyvin ja toimiessaan oikein. (MLL, 1-2-vuotiaan sosiaalinen kehitys.)

Lasten puheen kehitys on kovin yksilöllistä. Suurin osa 2-vuotiaista lapsista puhuu jo muutamia sanoja tai edes yrittää sanoa niitä. Lauseiden puhuminen alkaa kahden sanan lauseista. 2-vuotias saattaa jo puhua pidempiäkin lauseita. Tässä iässä lapsi oppii noudattamaan helppoja ohjeita. Normaalia puheen kehitystä on alkutavujen toistaminen ja väärin sanominen. Kun puhe kehittyy, lapsi alkaa kyselemään jatkuvasti asioita, tyypillisimpiä kysymyksiä kaksivuotiaalle ovat ”mikä”-kysymykset. 3-vuotiaana lapsi alkaa kyselemään enemmän ”miksi”- ja ”missä”-kysymyksiä. Kysely johtuu siitä, että lapsi haluaa tyydyttää oppimisen haluaan. Vaikka lapsen jatkuva kysely saattaa puuduttaa usein aikuista, lapselle on tärkeä selittää asioita, eikä lasta kannata korjata, jos hän sanoo väärin. Aikuinen voi keskustelun kuluessa toistaa lapsen väärin sanomia sanoja sanoen ne itse oikein. (MLL, 2-3-vuotiaan älyllinen kehitys.) Lapsen puheen kehittyessä hän alkaa puhua itselleen leikkiessään, samaan tapaan kuin keskustelisi jonkun toisen ihmisen kanssa. (Aaltonen ym. 2008, 10.)

2-3-vuotiaana lapsi vaatii irtiotta vanhemmista ja on kasvamassa itsenäisyyteen. Hän tulee tietoiseksi omasta minästään ja yleensä käyttää itsestään sanaa minä tai omaa nimeään. (Aaltonen ym. 2008, 10.) Lapsen ymmärrys sukupuolten välisestä erosta kehittyy 2-3-vuotiaana, lapsi alkaa ymmärtämään tytön ja pojan välisen eron. Häntä saattaa alkaa kiinnostaa myös se, mistä vauvoja tulee. Lapselle on hyvä kertoa kaikesta hänen kysymästään asiasta lapsen itse ymmärtämällä sanoilla ja on hyvä vastata juuri siihen, mitä lapsi haluaa tietää. Jos aikuinen selittää liian monimutkaisesti asioita, se vain hämmentää lasta turhaan. (MLL, 2-3-vuotiaan älyllinen kehitys.)

2-3-vuotiaana lapsen muisti kehittyy niin, että hän alkaa muistaa tapahtumia, jotka tapahtuivat muutamia kuukausia sitten. Lapsi alkaa ymmärtämään erilaisia käsitteitä kuin koko, korkeus ja pituus. Lapsi oppii myös luokittelemaan esineitä, lapsi alkaa esimerkiksi hahmottamaan, että erilaiset tai eriväriset lelut kuuluu siivota eri laatikkoihin. (MLL, 2-3-vuotiaan älyl-

linen kehitys.) Lapsi nauttii tehtävistä, joissa tarvitaan taitoa ja joissa hän pääsee näyttämään osaamistaan. Lapsi pystyy sietämään lieviä pettymyksiä sekä odottamaan omaa vuoroaan. (Aaltonen ym. 2008, 10.)

2-3-vuotias lapsi pääasiassa nauttii toisten lasten seurasta. Kehitykseen kuuluu myös, että lapsi ujostelee muita lapsia ja aikuisia ja hänen voi olla vaikea liittyä mukaan leikkeihin toisten kanssa. Tässä iässä lapset yleensä leikkivät rinnakkain, vastavuoroiset yhteisleikit astuvat kuvioihin myöhemmin. Lapsella kuitenkin voi olla jo sellaisia ystäviä, joita on mukava tavata aina uudelleen. Aikuisen läsnäolo on kuitenkin vielä tärkeää leikissä, sillä leikin lomassa saattaa esiintyä puremista, lyömistä, hiuksista vetämistä ja lelun ottamista toisen kädestä. 2-vuotias ei vielä osaa kunnolla jakaa leluja ja tavaroita. (MLL, 2-3-vuotiaan sosiaalinen kehitys.)

Jotkut 2-3-vuotiaat lapset osaavat jo osoittaa myötätuntoa toisia kohtaan. Taito ymmärtää ja ottaa huomioon toisen ihmisen ajatuksia ja tunteita kehittyy kuitenkin vähän myöhemmin. Aikuisen, joka seuraa lasten leikkiä, on hyvä olla määrätietoinen ja rauhallinen. Jos lapsi ottaa lelun toisen lapsen kädestä, lelu palautetaan lapselle protesteista huolimatta. Lasta tulee katsoa silmiin ja hänelle tulee kertoa, miksi näin toimitaan. Syli ja huomion kohdistaminen toiseen leluun auttavat yleensä protestointi-itkuun. Vähitellen lapsi oppii huomioimaan myös toisten tarpeet, tunteet ja toiveet. (MLL, 2-3-vuotiaan sosiaalinen kehitys.)

Lapsen mielikuvitus kehittyy ja täten leikit monipuolistuvat. Lapsi oppii luovasti käyttämään leluja eri tarkoituksiin. Kuvittelu- ja roolileikeissä lapsi haluaa samaistua toisiin ihmisiin, esimerkiksi vanhempiansa. Tavallista on, että 2-3-vuotiaalla lapsella on myös mielikuvitusystävä, jonka kautta lapsi sepittelee tarinoita. Aikuisen tehtävä on tarpeen vaatiessa opettaa lapselle, missä menee leikin ja todellisen elämän raja. (MLL, 2-3-vuotiaan sosiaalinen kehitys.) Koska lapsen mielikuvitus on vilkas, hän voi nähdä painajaisunia ja hänen pelot voivat lisääntyä. Pelot liittyvät usein kuuloärsykkeisiin liittyviin asioihin, kuten outoihin ääniin ja meluun, esimerkiksi paloautoon, wc:n kohinaan ynnä muuhun sellaiseen. (Aaltonen ym. 2008, 10.)

2-vuotias lapsi on liikunnallisen kehityksen huipussa. Lasten synnynnäiset erot liikunnallisissa taidoissa tulevat selvästi esiin, lasten liikunnalliset taidot tässä iässä voivat olla kaikkea kömpelön ja taitavan liikkujan väliltä. Persoonallisuus vaikuttaa siihen, joutuuko lasta houkuttelemaan ja auttamaan liikkumisessa vai meneekö hän omia menojaan liikunnallisissa tilanteissa. Kävelytaito on usein 2-3-vuotiaalla lapsella jo varmaa, juoksu ja portaiden kävely saattavat tuottaa vielä hieman haasteita. Pallon heittäminen ja potkiminen on usein jo lapsille tuttua. Monet lapset pitävät jumppaamisesta ja tanssimisesta musiikin tahdissa. Leikkipuistot ovat hyviä harjoittelupaikkoja tämän ikäisille lapsille esimerkiksi kiipeilytaitojen harjoittamiseen. (MLL, 2-3-vuotiaan liikunnallinen kehitys.)

Lapsen sorminäppäryys kehittyy 2-3-vuoden iässä, samoin käden ja silmien yhteistyö, jonka vuoksi lapsi osaa jo esimerkiksi rakentaa palikkatorneja. 2-3-vuotias lapsi pitää usein maalaamisesta, askartelusta ja muovailusta. Lapsi pitää kynää vielä kädessään koko kämmenellä. Saksilla leikkaaminen alkaa kiinnostaa lasta usein tässä iässä. Lapsi kannattaa ottaa mukaan esimerkiksi kodin arkisiin askareisiin mukaan, sillä lapsen tekee usein onnelliseksi jo se, että hän saa olla mukana kodin siivouksessa. Tärkeintä on opettaa lapsi keräämään omat lelunsa leikin päätteeksi. (MLL, 2-3-vuotiaan liikunnallinen kehitys.)

6 Tunne- ja kaveritaidot

Tunnetaitoja käytetään päivittäin vaistomaisesti ja tietoisesti. Tunnetaidot ovat osa ihmisten sosiaalista kanssakäymistä ja tunteet ohjaavat tekojamme, päätöksiämme, unelmiamme ja ajatuksiamme. Tunnetaidot ovat arkipäiväisiä ja itsestään selviä, mutta myös elintärkeitä. Tutkimukset kertovat, että ihminen voi paremmin kun hän pystyy näyttämään, kokemaan ja vastaanottamaan erilaisia tunteita. Voi olla jopa vaarallista, mikäli ihminen ei saa näyttää esimerkiksi vihan tai iloisuuden tunteitaan. Tunteenpurkauksia ihmiset oppivat säätämään iän myötä. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 12-13.)

Tunteita voi osoittaa erilaisilla tekemisillä tai tekemättä jättämisellä ja muun muassa erilaiset kosketukset, ilmeet, eleet, asennot ja äänenpainot ovat välineitä tunteiden ilmaisulle. Puheen tuottamisen kyvyttömyys ei estä tunteiden kokemista ja tunteiden välittämistä toisille. Liian usein vallitsee ajatusmaailma, että tunnetaitoja määrittelee se, kuinka hyvin osaa puhua omista tunteistaan. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 17.)

Lapsen kohdatessa elämänsä ensimmäisiä suuria pettymyksiä ja suruja, hänelle kannattaa kertoa, että pahimmatkin tuskat ja raivot laantuvat joskus. Tämä on tärkeä ja helpottava oppi jokaiselle. Tunteita ei myöskään tarvitse poistaa tai ratkaista, vaan niitä voi elää, tuntea ja antaa tulla. Kaikki tunteet ovat osa elämää ja ne tuovat elämään vaihtelua ja väriä. Tunteita voi myös muistella jälkikäteen. (Cacciatore 2008, 72.)

Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma velvoittaa vahvistamaan lasten välisiä kaveritaitoja. Kasvattajan vastuulla on, että kaikki lapset pääsevät mukaan yhteiseen tekemiseen ja toimintaan. Sosiaalisia taitoja ja kaveritaitoja vahvistetaan varmistamalla jokaisen lapsen pääsy mukaan ryhmään ja luomalla hyvää ryhmähenkeä. Lasten osallisuutta lisäämällä onnistumaan myös ehkäisemään kiusaamista. (Opetuslautakunta 2017, 35, 51.)

Vuorovaikutuksessa oleminen omanikäisten lasten kanssa on paljon haastavampaa kuin aikuisten kanssa. Aikuiset osaavat kuunnella ja tulkita asioita, toisin kuin ikätoverit. Aikuinen saattaa ymmärtää, mitä lapsi haluaa, vaikka lapsi ei tarkkaan ilmaisuun pystyisikään. Lisäksi ai-

kuiset osaavat ennakoida lasten tarpeita, ottaa lapset huomioon ja, jopa täydentää heidän lauseita. Saman ikäiset lapset kykenevät vain tarkkailemaan leikkiveriteaan, vanhemmat lapset saattavat selviytyä pienten lasten kanssa helpommin. Kaksivuotiaana lapset ryhtyvät kanssakäymiseen ikätoveriensa kanssa, mutta he nauttivat seurasta jo nuorempaanakin. Ensimmäisen ikävuoden aikana lapsi osoittaa kiinnostusta toisia lapsia kohtaan, toisena ikävuotena hän leikkii toisen lapsen kanssa rinnakkain ja kolmantena ikävuotena hän alkaa leikkiä yhdessä muiden lasten kanssa. (Einon 1999, 190.)

Valitettavaa on, että jotkut lapsiryhmän lapsista jäävät toistuvasti yhteisten leikkien ulkopuolelle, eivätkä he löydä itselleen leikkikaveria tai ystävää. On paljon kasvattajien varassa, pääseekö yksittäinen lapsi ryhmän jäseneksi. Systemaattista kiusaamista esiintyy myös varhaiskasvatuksessa, mutta sitä on tutkittu kovin vähän. Kiusaamista varhaiskasvatuksessa on tutkinut eräs sosiaali- ja terveysministeriön rahoittama projekti. Projektissa haluttiin tuoda lasten näkökulmaa kiusaamisesta esiin. Projekti keskittyi kahdeksaan päiväkotiin. Suurin osa tutkimuksessa mukana olleista lapsista kertoi kohdanneensa kiusaamista joko niin, että heitä oli kiusattu tai he olivat nähneet, kun jotakin muuta oli kiusattu. Lapset kuvailivat päiväkodissa tapahtuvaa kiusaamista fyysiseksi, kuten nipistäminen, töniminen, nimittely ja uhkailu. Lapset kertoivat tuntevansa yksinäisyyden tunnetta silloin kun he eivät saa olla leikissä mukana tai silloin kun heillä ei ole yhtään kaveria. (Kanninen & Sigfrids 2012, 62.)

Kasvattajien vastuulla on, että jokainen lapsi saa ryhmässä tilaa. Aikuisen kuuluu näyttää esimerkkiä siitä, kuinka jokaista kunnioitetaan yksilönä. Ryhmässä on hyvä luoda yksinkertaiset säännöt, kuten että kukaan ei puhu toiselle rumasti tai ilkeästi, tavaroita ei saa rikkoa ja että ketään ei lyödä tai muuten satuteta. Lisäksi lapsiryhmässä tulee korostaa, että kaikki saavat osallistua leikkiin eikä ketään jätetä yksin. Kaikki joutuvat noudattamaan samoja sääntöjä, näin jokaiselle tulee turvallinen olo. Kasvattaja auttaa ja tukee lapsia ristiriitojen selvittämisessä.

Puolivuotiaasta yhden vuoden ikään vauva katselee mielellään muita vauvoja ja on heidän seurassa sekä osallistuu ympärillä tapahtuviin puuhiin. 1-2-vuotiaana lapsi tarjoaa lelujaan muille, mutta lapsi ei vielä osaa leikkiä muiden kanssa. Tästä poikkeuksena ovat sisarukset, heidän leikeissä lapsi on mielellään mukana. 2-3-vuotiaana lapsi alkaa suutahtella ja riidellä, lapsi voi olla lelujensa suhteen kovin omistushaluinen ja muutenkin yhteistyökyvytön. Lapset joilla on paljon kokemusta sosiaalisesta kanssakäymisestä, leikkivät enemmän muiden lasten kanssa. 2-3-vuoden iässä lapsen kyky keskustella muiden lasten sekä aikuisten kanssa kehittyy. (Einon 1999, 192.)

Lasten välille alkaa helposti muovautua hierarkkisia sosiaalisia rakenteita ja tutkimukset osoittavat, että nämä sosiaaliset rakenteet saattavat jäädä pysyviksi. Sellainen lapsi, joka aina jää ryhmän ulkopuolelle, saattaa jäädä ulkopuolelle myös vastaisuudessa. Lapsella ei ole

keinoja katkaista tällaista negatiivista, pitkään jatkunutta kierrettä. Tämän takia aikuisen ja kasvattajan tehtävä on aina puuttua negatiivisen kehän katkaisemiseen. Samalla kun aikuinen puuttuu asioihin, lapset huomaavat, että kielteinen käyttäytyminen ei ole hyväksyttävää. Lapsia ei tule jättää ratkomaan hankalia ristiriitatilanteita liian itsenäisesti. Kun on kyse pienestä lapsesta, joka on satuttanut toista lasta, aikuinen menee tilanteeseen mukaan ja auttaa anteeksipyyntönsä. Aikuisen on hyvä mallintaa lapselle myös toisen silittämistä ja hellää kohtelua riidan ja anteeksipyyntönsä päätteeksi. (Kanninen & Sigfrids 2012, 64, 93.)

Kasvattajan tehtävä on puuttua kiusaamistilanteisiin, mutta myös niiden ennaltaehkäisemiseen. Kiusaamisen ennaltaehkäisy tapahtuu parhaiten huomioimalla lapsiryhmää ja sen toimintaa kokonaisuutena tukien ja kannustaen lasten välistä vuorovaikutusta, auttamishalua ja empatiaa. Kasvattajan tehtävä on kannustaa lapsia jakamiseen ja siihen, että lapset oppivat huolehtimaan ja huomioimaan, että jokainen ryhmän jäsen voi hyvin. (Kanninen & Sigfrids 2012, 65.) Jokaisella lapsella on oikeus tulla hyväksytyksi omassa yhteisössään. Kaveritaitojen harjoittelu lasten kanssa lisää kuuluvuuden ja yhteisöllisyyden tunnetta. Kaveri- ja vuorovaikutustaitoja harjoitellessa tulee ottaa huomioon lasten yksilölliset tarpeet toimiessa ryhmässä. On tärkeää, että kasvattaja tukee lasta erilaisissa tunnetiloissa ja auttaa lasta niiden yli. (Opetuslautakunta 2017, 65.)

Tutkimukset tukevat ajatusta, että hyvään leikkiin tarvitaan eri-ikäisiä leikkikavereita. Tutkimusten mukaan varhaiskasvatuksen laatu on parempaa niissä lapsiryhmissä, joissa on lapsia eri ikärakenteista. Näissä ryhmissä lapsiryhmän koko oli sama. Alle 2-vuotiaat kaipaavat syliä paljon verrattuna isompiin lapsiin. Kun lapset ovat eri-ikäisiä, kasvattajalla riittää syliä enemmän niille, jotka sitä eniten tarvitsevat. Lasten väliset keskinäiset ystävyyssuhteet tukevat lapsen sosiaalista kehitystä ja itsetuntoa. Varhaiskasvatuksella on tärkeä tehtävä tukea lasta toimimaan ryhmässä ja erilaisten kavereiden kanssa. Lapsen kehitystä tukee se, kun hän kohdatessaan haastavia tilanteita, kuten kavereiden kanssa neuvottelemisen, joutuu ottamaan käyttöön omia uusia voimavarojaan. Lapsi vähitellen sopeutuu ryhmään ja hänen ongelmanratkaisutaitonsa kehittyy. (Kanninen & Sigfrids 2012, 60-61.)

6.1 Lapsen tunnesäätely

Tunnereaktioiden säätely ei ole synnynnäinen taito, vaan se on yhtäläillä opittava asia kuin esimerkiksi puhumisen opettelu ja potalla käymisen opettelu. Jo vauvasta saakka ihminen ilmaisee omia tunteitaan, mutta vauvana tunteiden säätely ei onnistu ilman vanhemman apua. Vanhemman rooli onkin tärkeä lapsen tunteiden säätelyn oppimisen kannalta. Vanhemman tulee ymmärtää vauvan itkun syy ja ryhtyä tarvittaviin toimiin itkun rauhoittamiseksi. Joidenkin lasten rauhoittaminen on helpompaa, joten siitä voi päätellä, että lasten kyvyssä oppia tunteiden säätelyä on yksilöllisiä eroavaisuuksia. (Webster-Stratton 2011, 281.)

Kun pieniltä lapsilta puuttuu tunnesanasto, he ovat täysin kasvattajien armoilla siinä, minkälaisia tunnesäätelyyn liittyviä asioita he oppivat. Pieni lapsi tavoittaa tunnekokemustaan keuhollisen ilmauksen avulla. Synkän näköinen ilme, viivamaiset silmät, kulmien alta katsominen tai kiukkuinen reagointi saattavat kertoa kasvattajalle, että lapselle on jokin asia huonosti. Lapsi saattaa tuntea kaipuun tai kiukun hetkenään kivistystä vatsassa, puristusta rinnassa tai jännitystä silmiensä ympärillä. Kasvattajan mahdollisesti huomattaessa tämän hän voi tarjota lapselle helpotuksen tunteen antamalla kokemukselle sanan. Lapsi helpottuu hänen tunteensa sanoittamisesta, vaikkei hän itse vielä osakaan puhua ja sanoa tunnettaan itse ääneen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 77.) Kasvattajan avulla pahat tunteet voivat muuttua hyväksi. Lapsi kokee, että hän pystyy omalla toiminnallaan saamaan itsensä ymmärretyksi. Lapsi saa tunteen siitä, että hän ja hänen tunteensa ovat arvokkaita ja että muut ajattelevat hänestä hyvää ja haluavat auttaa häntä. Tämä koskee kaiken ikäisiä lapsia kun he saavat kokemuksia siitä, että he tulevat ymmärretyksi omana itsenään omine tunteineen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 80.)

Lapsen persoonallisuus ja ikä vaikuttavat siihen, kuinka helposti lapseen ja hänen tunnesäätelynsä voi virittäytyä. Kun lapsi saa tunteen siitä, että hän tulee kuulluksi, ymmärretyksi, nähdyksi ja kohdatuksi, saa hän hyvänolon tunteen ja kokee itsensä oikeanlaiseksi ja hyväksytyksi. Kasvattaja pystyy virittäytymään joihinkin lapsiin helpommin kuin toisiin. Kasvattajan on tärkeä havainnoida henkilökohtaisia tuntemuksiaan kuhunkin lapseen erikseen. Jos kasvattaja ei tee tätä tarkasti, saattaa hänelle muodostua tietyt lapset enemmän suosikeiksi kuin toiset. Tällöin ne lapset, jotka ovat vähempi suosikkeja, voivat jäädä kasvattajalta vähemmälle huomiolle. Tällainen lasten eriarvoinen kohtelu ei kuulu varhaiskasvatukseen. (Kanninen & Sigfrids 2012, 81.)

Tärkeä kehitysvaihe tunteiden säätelyn oppimisessa on se, että lapsi oppii kommunikoimaan. Tässä kehitysvaiheessa vastuu tunteiden säätelystä alkaa hiljalleen siirtyä vanhemmalta lapselle. Kielellisen kehityksen jälkeen lapsen on helpompi tuoda esille omia tunteitaan, ajatuksiaan ja aikomuksiaan. Kun lapsi pystyy kertomaan omista tunteistaan ja tarpeistaan, hänen on helpompi säädellä omia tunnereaktioitaan. Kannustavalla ilmapiirillä, johdonmukaisuudella ja vakaudella voidaan tukea tunteiden hallinnan kehitystä, sillä silloin lapset kokevat olonsa turvalliseksi. (Webster-Stratton 2011, 281-283.)

Leikki-ikäiset lapset tuovat tunteitaan usein esille päivähoidossa, kun taas esimerkiksi koululaiset malttavat odottaa koulupäivän loppumista ennen tunteenpurkauksia. Lapsen hoitopaikassa olisi hyvä olla tilaa ja aikaa tunteiden ilmaisulle, sillä se luo turvallisuudentunnetta, joka auttaa lasta olemaan oma itsensä ja sopeutumaan ryhmään. Näin lapsia voidaan auttaa ottamaan huomioon myös toiset ja heidän tunteensa. Lapset saavat kokemilleen tunteilleen

nimen, kun lapsille kerrotaan ääneen millaisia tunteita hän arkipäivän tilanteissa kokee. (Peltonen & Kullberg-Piilola 2005, 15.)

Kasvattajan tehtävä on tukea lasta erityisesti niinä hetkinä, kun lapsen tunteet ovat erityisen voimakkaita. Tilannetta määrittää paljon se, miten kasvattaja osaa toimia tilanteessa. Psykologian professori John Gottmanin mukaan ne lapset, joiden ympärillä on tunnetaitojen ohjauksessa taitavia aikuisia, pystyvät tunnistamaan ja nimeämään omia ja toisten tunteita paremmin. Sellaiset lapset osaavat myös nopeammin rauhoittua hermostuessaan. Hyvät tunnetaidot auttavat lasta tunnistamaan ja nimeämään omia ja muiden tunteita, mutta myös asettumaan toisen asemaan. Hyvät tunnetaidot omaavat lapset ovat suosittuja kaveripiirissä, ja tutkimusten mukaan he ovat myös vähempi sairastavia ja he menestyvät koulussa paremmin kuin vähemmän tunnetaitoja oppineet lapset. (Kanninen & Sigfrids 2012, 75.)

Lapsilla ei ole yhtä hyvää kykyä käsitellä ympäristöstä tulevia ärsykeitä kuin aikuisilla. Päiväkotimaailmassa ylimitoitettut ryhmät, jatkuva meteli, usein vaihtuvat aikuiset ja lasten väliset ristiriidat voivat aiheuttaa lapselle pitkään jatkuvaa stressiä. Pitkään jatkunut stressi voi johtaa mielenterveyshäiriöihin ja riskiin sairastua helpommin. Useiden tutkijoidenkin mukaan lapsi tarvitsee aikuisen tukea stressitasonsa säätelyssä. Pieni lapsi ei pärjää ilman että joku aikuinen seuraa yhtämittaisesti hänen mielialaa ja tarpeita ja auttaa lasta tarpeidensa säätelmissä ja tyydyttämisessä. (Kanninen & Sigfrids 2012, 59.)

Jokaisen on helppo tunnistaa tunne eli emootio silloin kun se tulee, mutta vaikea on selittää, miltä tunne tuntuu ja missä. Usein tunteista puhuttaessa ajattelemme niitä perustunteita, joita tunnistamme itsessämme ja muissa ihmisissä ja joille osaamme antaa nimen. Tällaisia tunteita ovat esimerkiksi ilo, suru, viha, inho, hämmästys ja häpeä. Nämä ovat perustunteita, mutta ne ovat kuitenkin vain pieni osa ihmisen emootioiden roolia. Emootiot muodostavat yhdistelmän kaikesta ihmisen aivoihin tulvivasta jokapäiväisestä tiedosta. Ihmisen aivot tekevät tietojen perusteella tulkinnan, onko tieto signaalisesti hyvää vai huonoa. Ihmisen keho ja mieli reagoivat tulkinnan mukaisesti. Jos signaali koetaan miellyttäväksi, haluamme lähestyä asiaa. Jos signaali tulkitaan epämiellyttäväksi tai uhkaavaksi, kehomme ja mieleemme aktivoituvat välttämään asiaa ja tällöin ihminen pyrkii pois tilanteesta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 76.)

Lapsi kaipaa läheisyyttä ja syliä. Lapsi tarvitsee aikuisen, johon voi kiintyä ja joka auttaa lasta hänen tunteidensa säätelyssä. Aikuisen tehtävä on ennakoida ja selventää lapselle arkisia tilanteita. Näin lapsi vähitellen oppii tunnistamaan ja käsittelemään tunteitaan. Tärkeää on, että aikuinen tunnistaa lapsen todellisen kehitysvaiheen ja näin pystyy ennakoimaan seuraavia kehitysaskeleita rakentaakseen lapselle uusia tehtäviä ratkottavaksi. Kasvatuksellisten tehtävien on hyvä olla juuri niin vaikeita, että lapsi melkein pystyy suoriutumaan niistä. Lap-

sen opetellessa tunteita ja niiden säätelyä on aikuisen läsnäolo, ohjaus ja rohkaisu ensiarvoisen tärkeää lapselle, jotta hän saa mahdollisimman paljon tukea ja onnistumisen kokemuksia. Lapselle on kuitenkin suotava hetkellinen taantuminen myös tunnetaitojen opettelussa. Tämä tarkoittaa sitä, että esimerkiksi kolmevuotias lapsi saattaa itkuisena ja väsyneenä taantua kaksivuotiaan tasolle. (Kanninen & Sigfrids 2012, 59.)

Usein noin 1-2-vuotiaat, jotka ovat innokkaita tutkimaan ympärillä olevaa maailmaa, ovat avuttomia tunteidensa hallinnassa. Lapselle tulee helposti pettymyksiä ja surua siitä, että joka paikkaan ei voi mennä ja aikuiset eivät salli kaikkea lapselle. Sen sijaan, että lapsi jätetään kiellettyä ilman vaihtoehtoja toimintaa, lapsen voi osoittaa tekemään jotakin sallittua ja mielenkiintoista. Myös mallin näyttäminen lapselle voi osoittaa hänelle, miten tavaroita ja ihmisiä tulee kohdella. (Cacciatore 2008, 52.)

Noin 2-3-vuotiaat puolestaan omaavat voimakkaan oman tahdon ja alkavat haastamaan ja vastustamaan aikuista. Lapsi reagoi usein mahtipontisesti eikä hän itse kunnolla hallitse tunteita. Hän ei vielä ymmärrä sitä, että aikuisen ehdotukset ovat usein parempia. 2-3-vuotiaat toimivat enemmän tunteella kuin järjellä ja hän tarvitsee lempeää rajoittamista sekä mallin sille, kuinka tunteita saa ilmaista ja millä tavoin omia puoliaan saa pitää. Aikuinen opettaa lapselle, että itsehillintä ja rauhoittuminen ovat mahdollisia. (Cacciatore 2008, 55-56.)

6.2 Tunnetaitokasvatus

Tunnetaitokasvatuksella tarkoitetaan niiden taitojen opettelua, jotka edistävät lasten turvallista kasvua. Lapsen näkökulmasta tunnetaitokasvatuksen tavoitteena on muun muassa vahvistaa lapsen itsearvostusta, itseluottamusta ja itsetuntemusta sekä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja hyviä kaverisuhteita. Lapsen tunnetaitojen vahvistamisen lisäksi tavoitteena on myös auttaa lasta tunnistamaan uhkaavia tilanteita ja antaa lapselle valmiuksia ja rohkeutta suojella itseään ja toimia jämäkästi uhkaavissa tilanteissa. Lapsia ohjataan kertomaan omista huolistaan luotettavalle aikuiselle. (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2015, 11.)

Tunnetaitokasvatus ei kuitenkaan ole vain erilaisten selviytymiskeinojen oppimista, vaan lapsen hyvinvoinnin ja kehityksen laaja-alaista tukemista. Kasvatukseen kuuluu tunteiden tunnistamisen opettelu ja tunteiden säätelyn opettelu. Tunnekasvatuksen avulla lapsi oppii muun muassa tunnistamaan sen, milloin hän on turvassa ja milloin uhattuna. Lapsen lähipiirissä olevilla aikuisilla on vastuu lapsen hyvinvoinnista ja kasvurauhasta. Aikuisten tulee osoittaa välittämistä, kiinnostusta ja huolenpitoa lasta kohtaan. Aikuisten avulla käydään keskustelua yhteisistä pelisäännöistä ja rajoista. Yhteisöllisyys ja yhteistyö kuuluvat tärkeinä osina tunnetaitokasvatuksen periaatteisiin. (Lajunen, Andell & Ylenius-Lehtonen 2015, 11.) Varhaiskasvatuksessa kasvattajan tulee sanoittaa lapselle tunteita, asioita ja tilanteita käyttäen rikasta ja monipuolista kieltä, näin lapsi oppii vähitellen samaan. (Opetuslautakunta 2017, 48.)

Aikuiselta vaaditaan aikaa, kiinnostusta ja uteliaisuutta, jotta hän pystyy tukemaan lasta hänen tunne- ja vuorovaikutustaitojen kehityksessä. Aikuisen tulee olla kiinnostunut siitä, mitä lapsen käytöksen taustalla on. Tarkoituksena ei ole siis pohtia keinoja parantaa lapsen käyttäytymistä vaan pohtia, miksi lapsi käyttäytyy niin kuin käyttäytyy. On hyvä pohtia, onko lapsella turvaton olo, onko ympäristö liian rauhaton, haluaisiko lapsi tulla syliin tai onko lapsi kenties tulossa sairaaksi tai muuten vain väsynyt. Kun aikuinen pohtii näitä asioita ja pitää lasta sylissään, lapsi varmasti rauhoittuu ja kokee olevansa turvassa. (Kanninen & Sigfrids 2012, 60.)

Lapsi kaipaa lähelleen sensitiivistä aikuista ja kasvattajaa, joka ilmaisee lapselle positiivisia, aitoja tunteita. Turvallisuutta lapselle tuo kasvattajan aito, kiinnostunut hymy ja katse sekä lämmin ääni. Lapset ovat taitavia aistimaan lapsiryhmän yleistä ilmapiiriä. Kahdenkeskisten hetkien ohessa lapsi usein viihtyy myös avoimessa ja lämpimässä ryhmätilanteessa. Vaikka ryhmässä olisi paljonkin lapsia, aikuinen voi osoittaa yksittäiselle lapselle huomiota kannustamalla ja koskettamalla lasta sekä puhuen hänelle hyväksyvään äänensävyyn. (Kanninen & Sigfrids 2012, 92.)

Tunteiden hallinnan opettelussa on lähdettävä liikkeelle siitä, että lapset opettelevat nimeämään tunteita ja tunteista ylipäätään puhutaan. Tunteiden nimeäminen auttaa siinä, että erilaiset tunteet eivät tunnu lapsista enää tuntemattomilta möykyltä eivätkä tunteet enää pelota lapsia niin paljoa. Myös tunteiden visualisointi on hyödyllistä, sillä sen kautta tunteet saavat konkreettisen muodon ja tunteita on helpompi hallita. Jo leikki-ikäiset lapset voivat oppia tunnistamaan, mitkä asiat nostattavat pahaa tai hyvää mieltä. (Cacciatore 2008, 40-41.)

6.3 Temperamentin vaikutus kaverisuhteisiin ja kaveritaitojen kehittäminen

Ihan niin kuin aikuistenkin välisissä ihmissuhteissa, erilaiset temperamentit vaikuttavat myös lasten välisissä suhteissa. Temperamentti kuvaa ihmisen biologispohjaista, synnynnäistä tapaa reagoida sekä omiin sisäisiin että ulkoisiin ärsykkeisiin ja tunnetiloihin. Temperamentti vaikuttaa ihmisen yksilölliseen tapaan reagoida ja toimia ja se kertoo, millä tavalla ihminen reagoi tavanomaisesti itse kullekin asialle. Temperamentista siis johtuu se, miksi ihmiset reagoivat eri tavoilla asioihin. Niin lapsilla kuin aikuisillakin on yksilöllisiä tapoja reagoida asioihin. Kaikki luonteenpiirteet ujoudesta räiskyvään luonteenpiirteeseen ovat kuvauksia henkilön temperamentista, temperamentilla ei tarkoiteta vain värikästä persoonaa arkikielessä esiintyvistä kuvauksesta huolimatta. (Kanninen & Sigfrids 2012, 35.)

Esimerkkejä temperamenttipiirteistä ovat ujous, aktiivisuus, sensitiivisyys, rytmisyys eli enustettavuus, intensiivisyys eli emootioiden ilmaisuvoimakkuus, sinnikkyys ja sopeutuvuus. Lapsen aktiivisuutta voidaan havainnoida esimerkiksi sen kautta, miten kauan hän jaksaa olla

samassa paikassa, miten äänekkäästi hän liikkuu tai miten voimakkaasti hän elehtii. Aktiivisen lapsen sopeutumista ryhmään voi hankaloittaa esimerkiksi se, että tilat ovat suunniteltu huonosti ja ahtaasti. Lapsi, jolla taas on aktiivisuutta vähän, saatetaan tulkita hitaaksi ja verkkaiseksi toiminnassaan ja kaverisuhteissa. Hitaus ei kuitenkaan tarkoita samaa asiaa kuin aloitekyvyttömyys, joillakin lapsilla kestää pidemmän aikaa sopeutua ryhmään kuin toisilla. Tällainen lapsi on usein varovaisempi ja tutustuu hitaammin muihin lapsiin ja on täten pidempään riippuvainen aikuisen tuesta ryhmässä. On tärkeää, että lapsia ei leimata väärin heidän temperamenttipiirteidensä takia esimerkiksi niin, että matalamman aktiivisuustason lapsi leimataan laiskaksi, vaan että lapselle suodaan oma aikansa tutustua ryhmään. Hyvä on kuitenkin muistaa, että temperamenttipiirteet eivät muutu, tärkeintä on, että lapsi tulee hyväksytyksi kaverien keskuudessa sellaisena kuin hän on. (Kanninen & Sigfrids 2012, 36.)

Lasten temperamentit ovat yksilöllisiä ja sellaisina ne pysyvät. Kasvattajan tehtävä on auttaa lasta sopeutumaan päiväkodin olosuhteisiin ja erilaisiin leikkikavereihin. Tuntien jokaisen lapsen yksilölliset kyvyt ja tarpeet kasvattaja osaa tukea lasta leikissä ja ohjata hänet oikeanlaiseen, lapselle sopivaan leikkiin. (Kanninen & Sigfrids 2012, 42.)

Lasten kaveritaidot voidaan jakaa esimerkiksi neljään osa-alueeseen, jotka ovat ryhmässä toimimisen taidot, toisten huomioon ottamisen taidot, vuorovaikutukseen liittymisen taidot ja vuorovaikutuksen ylläpitämisen sekä vertaisten tukemisen taidot. Kaveritaitoja, aivan kuten vuorovaikutustaitoja kaiken kaikkiaan, on mahdollista harjoitella ja oppia. Jotta aikuinen voi tukea lasten kaveritaitojen kehitystä, hänellä tulee olla riittävästi tietoa lasten yksilöllisistä vahvuuksista ja kehityskohteista. Silloin, kun aikuinen tietää lapsen vahvuudet ja kehittämisen kohteet, hänellä on mahdollisuus systemaattisesti kehittää lapsen kaveritaitoja hyödyntäen lapsen vahvuuksia. (Laaksonen & Repo 2017, 6-7.)

Kaveritaitoja harjoitellaan ja opitaan arkipäiväisissä tilanteissa, mutta lisäksi on hyvä panostaa myös erikseen järjestettäviin kaveritaitojen kehittämistilaisuuksiin. Tilanteissa voidaan tehdä erilaisia harjoitteita, joiden tavoitteena on vahvistaa lasten kaverisuhteita ja edistää myönteistä ilmapiiriä. Näissä tilanteissa pystytään samalla tukemaan myös kiusaamisen ennaltaehkäisyä, sillä lapset oppivat harjoitteita tekemällä esimerkiksi ottamaan toiset paremmin huomioon. Harjoitteita suunniteltaessa ja tehdessä on hyvä tuntea oma lapsiryhmä, sillä silloin harjoitteissa pystyy keskittymään lapsiryhmälle ajankohtaisiin harjoittelukohteisiin ja tukemaan lapsiryhmän tarpeita. (Laaksonen & Repo 2017, 38.)

Aikuinen on vastuussa lasten kaveritaitojen harjoittelusta ja tukee jokaista lasta kaveritaitojen harjoittelussa henkilökohtaisesti lapsen tarvitsemalla tavalla. Kun lasten kaveritaidot vahvistuvat, aikuinen voi antaa enemmän tilaa lasten oma-aloitteiselle osallistumiselle kaveritaitojen harjoittelussa. Aikuisen vastuu on antaa lapsille tilaa osallistua ja keksiä. Lapsille on

tärkeää, että he saavat osallistua pohdintojen ja kysymysten ratkaisemiseen kaveritaitoja harjoitellessa. (Laaksonen & Repo 2017, 38.)

Kaveritaitoja voi harjoitella esimerkiksi teatterin, tarinoiden tai käsinukkejen avulla. Jokaisella harjoituskerralla on hyvä alussa käydä yhdessä läpi se, mitä tänään ollaan tekemässä. Samoin jokaisen harjoituskerran lopuksi on hyvä tehdä koonti siitä, mitä harjoituskerralla on yhdessä opittu. Lopuksi voi myös käydä lasten kanssa keskustelua siitä, mikä oli heidän mielestään harjoituksessa helppoa ja mikä vaikeaa. (Laaksonen & Repo, 28.)

7 Monilukutaito ja tieto- ja viestintäteknologinen osaaminen

Luku- ja kirjoitustaitoa voidaan pitää ydinalueena, jonka avulla ihmiset kykenevät hahmottamaan maailmaa, osallistumaan keskusteluun, kysymään syitä epäoikeudenmukaisuuksiin ja vaatimaan muutosta. Suppeimmillaan lukutaito määritellään peruslukutaidoksi, jolla käsitellään luetun ymmärtämistä ja teknistä kirjainten koodaamista sanoiksi. Teknologian lisääntymisen ja uudistumisen myötä luku- ja kirjoitustaidon rinnalle on etsitty uusia käsitteitä. Näitä uusia käsitteitä ovat muun muassa kulttuurin lukutaito, teknologinen lukutaito, verkkolukutaito, medialukutaito ja informaatiolukutaito. (Kaartinen 2015, 13.)

Vuonna 2004 opetussuunnitelman perusteissa otettiin käyttöön käsitteet tekstitaito ja laaja tekstikäsitys, jotta saataisiin sateenvarjokäsite, joka kokoaisi mahdollisimman monipuolisesti allensa kaikki edellä mainitut taidot. Viime aikoina on kuitenkin ollut tarve vieläkin laajemmalle ja kokoavammalle käsitteelle, joten perusopetuksen opetussuunnitelmassa vuonna 2014 on päädytty käsitteeseen monilukutaidon osaamiskokonaisuus. (Kaartinen 2015, 14.)

Syksyllä 2016 astuivat voimaan ensimmäiset velvoittavat esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet, jotka sisältävät laaja-alaisen osaamisen kokonaisuuksia. Yksi esiopetuksen laaja-alaisista osaamisen kokonaisuuksista on monilukutaito, joka pitää sisällään muun muassa medialukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen osaamisen. Tämän myötä myös valtakunnallisissa vuonna 2017 voimaan tulevissa varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa on siirrytty käyttämään käsitettä monilukutaito, sillä on haluttu pitää kiinni suunnitelmien yhdenmukaisuudesta. Lisäksi monilukutaito-käsitteen sisällyttämistä opetus- ja varhaiskasvatussuunnitelmien perusteisiin voidaan pitää yrityksenä saada otetta lukutaitojen runsaudesta nykypäivänä. Kun medialukutaito on nostettu osaksi monilukutaidon kokonaisuutta, mediatekstit on tuolloin nostettu merkityksellisiksi tekstilajeiksi perinteisten tekstilajien rinnalle. (Salomaa 2016, 138, 141.)

7.1 Monilukutaito valtakunnallisten varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaan

Monilukutaito on keskeinen perustaito, jolla tarkoitetaan erilaisten viestien tuottamisen ja tulkitsemisen taitoja. Monilukutaidon laajan tekstikäsityksen mukaan viestit voivat olla digitaalisessa, audiovisuaalisessa, puhutussa tai kirjoitetussa muodossa. Peruslukutaito, numeerinen lukutaito, kuvanlukutaito ja medialukutaito kuuluvat kaikki monilukutaitoihin. Näin ollen monilukutaito liittyy vahvasti sekä oppimisen että ajattelun taitoihin. Monipuoliseen ja turvalliseen tieto- ja viestintäteknologian käyttöön lapsia ohjaa henkilöstö. Lasten lukutaitoa, luovaa ajattelua ja yhteistoiminnan taitoja edistää lasten mahdollisuudet kokeilla tieto- ja viestintäteknologiaa itse ja yhdessä muiden lasten kanssa. (Opetushallitus 2016, 23-34.)

Ihmisten välisessä vuorovaikutuksessa, lasten ja perheiden arjessa sekä yhteiskunnallisessa osallistumisessa tarvitaan monilukutaitoa ja tieto- sekä viestintäteknologista osaamista. Ne edistävät lasten tasa-arvoa kasvatuksellisesti ja koulutuksellisesti, ja varhaiskasvatuksen tehtävä on tukea kyseisten taitojen kehittymistä. Lasten kanssa opetellaan erilaisia käsitteitä ja nimetään esineitä ja asioita. Lapsia innostetaan tuottamaan, käyttämään ja tutkimaan viestejä erilaisissa ympäristöissä, mukaan lukien digitaaliset ympäristöt. Lasten kanssa havainnoidaan ja tutkitaan tieto- ja viestintäteknologian roolia sekä tutustutaan erilaisiin peleihin, sovelluksiin ja välineisiin, joita käytetään tieto- ja viestintäteknologiassa. Leikissä, liikkumisessa, tutkimisessa sekä taiteellisessa kokemisessa ja tuottamisessa hyödynnetään digitaalista dokumentointia. (Opetushallitus 2016, 23-24.)

Lasten elämä ja kiinnostuksen kohteet ovat lähtökohtana monilukutaidon hyödyntämisessä. Monilukutaito on lapsille luontainen tapa toimia, sillä jo pienestä pitäen lapset tutkivat maailmaa kaikilla aisteillaan ja viestivät moninaisin tavoin. Tietokoneet, tabletit, puhelimet, kamerat, telkkarit ja muu media ovat jo osa tavallista nykypäivän elinympäristöä. Näin ollen monilukutaidon harjoittelu päiväkodissa ei tuo mediaa lasten elämään, vaan tavoitteellisen pedagogiikan tukemaan lasten kasvua median parissa. (Kansallinen audiovisuaalinen instituutti 2017, 1.)

7.2 Monilukutaito Vantaan varhaiskasvatussuunnitelman ja Vantaan tieto- ja viestintäteknologian pedagogisen käytön strategian mukaan

Vantaalla monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologisen (tvt) osaamisen kehittämisen lähtökohtana on lasten osallisuuden lisääminen ja lasten välisen tasa-arvon lisääntyminen. Vantaalla jokainen lapsi saa kehittää monilukutaitoaan muun muassa saadessaan kokemuksia tieto- ja viestintäteknologian käytöstä. Monilukutaidon ja tieto- ja viestintäteknologian harjoittelussa on keskeistä yhdessä tekeminen ja lasten itse tuottamat sisällöt. Osaamisen kehittämisessä hyödynnetään lasten mielenkiinnon kohteita ja lähiympäristöä sekä yhteistyökumppa-

neita, kuten esimerkiksi kirjastoja ja kulttuuripalveluita. Lisäksi hyödynnetään kansallisia teemaviikkoja, esimerkiksi mediataitoviikkoa. (Opetuslautakunta 2017, 24-25.)

Varhaiskasvatuksen monilukutaidossa korostuu sosiaalisten tilanteiden harjoittelu, tulkinta ja toisten kanssa toimiminen. Osa monilukutaitoa on myös omien ja toisten ihmisten tunnetilojen, kasvoniilmeiden, ja muiden kehollisten viestien tulkitsemaan harjoittelemineen. Tieto- ja viestintäteknologisten taitojen osalta Vantaalla noudatetaan varhaiskasvatuksen tieto- ja viestintäteknologian pedagogisen käytön strategiaa, jossa on kuvattu kyseisten laitteiden käytön pedagogiset periaatteet. Tieto- ja viestintäteknologisilla laitteilla työskennellään yhdessä tutkien ja niiden käyttö on sekä suunnitelmallista että tavoitteellista. Niiden avulla saadaan uusia mahdollisuuksia leikkiin ja sen dokumentointiin. (Opetuslautakunta 2017, 25, 45.)

Tieto- ja viestintäteknologialla on mahdollista laajentaa toiminnan ulottuvuuksia jokaisella kasvatuksen ja opetuksen osa-alueella, kaikissa lapsen leikki- ja oppimisympäristöissä. Tarkoituksena on tukea pedagogista työtä varhaiskasvatusyksiköissä hyödyntämällä muun muassa tiedonhankintaan, kuvaamiseen ja oppimiseen liittyviä sovelluksia. Mikäli esimerkiksi oppimistilanteita on dokumentoitu digitaalisesti, niihin on helppoa palata ja muistella mitä tilanteessa on opittu. Lisäksi voidaan harjoitella esimerkiksi erilaisia värejä tai muotoja ottamalla kuvia erilaisista esineistä ja vertailemalla niitä. Lapset voivat myös ottaa kuvia itselleen tärkeitä asioista ja kertoa niistä kuvien avulla. (Vantaan kaupungin sivistystoimi 2016, 5.) Lasten huoltajille tulee kertoa, mitä tieto- ja viestintäteknologisilla laitteilla tehdään ja miten niiden kanssa toimitaan monipuolisesti lapsen kehitystä ja oppimista tukien. (Opetuslautakunta 2017, 25.)

7.3 Lapsi ja media

Mediasta on viime aikoina tullut yleispedagoginen kysymys. Tämän päivän yhteiskunnassa edellytetään kykyä lukea monitasoisesti median sisältöjä ja eritellä erilaisia maailmankuvia, joita media luo. Medialukutaitoa on kyky muodostaa saatavilla olevasta informaatiosta todellisuuskäsitys. Erityisesti kasvattajien on oltava oikealla tavalla mukana lasten mediamaailmassa ja näin ollen kasvattajilta vaaditaan sekä medialukua että opetustaitoa. Perinteisimmillään lapsille suunnattu mediakasvatus on median sisältöjen kriittistä tutkiskelua ja opiskelua. Toinen mediakasvatuksen tehtävä on tutustuttaa lapsia median välineisiin sekä median tekemiseen ja tuottamiseen. (Santavuori 2011, 65-66.)

Mediakasvatuksella on monia erilaisia tavoitteita. Tavoitteena on muun muassa kannustaa pohtivaan ajatteluun ja opastaa sekä tarkastelemaan että tulkitsemaan asioita erilaisista näkökulmista. Lisäksi pyritään kehittämään kykyä nähdä median tuottamien tarinoiden takana oleviin intresseihin ja arvoihin eli siihen, miksi juuri tämä tarina on nostettu esille mediassa. Mediakasvatuksessa myös osallistetaan yhdessä tekemiseen ja aktiiviseen vuoropuheluun sekä

oman mielipiteen esittämiseen. Median avulla kasvattaja innostaa ja osallistaa lapsia sopivasti sekä yhteisöllisyyden että omatoimisuuden vahvistamiseksi. (Meriranta 2010, 89.)

Lapset alkavat käyttää mediaa jo pikkuvauvana kuunnellessaan musiikkia, ääneen luettuja kirjoja tai lehtiä sekä radiota. Useimmat lapset aloittavat yksivuotiaana säännöllisen kuvaohjelmien katselemisen, kun taas kaksivuotiaista jo 95% katselee kuvaohjelmia vähintään kerran viikossa. (Suoninen 2014, 57-58.) Kun kuvakirjat, internet, musiikki tai televisio alkaa kiinnostaa lasta, näihin kannattaa tutustua yhdessä lapsen kanssa vähitellen. Alle 3-vuotiaita lapsia kiinnostaa mediassa esiintyvät toiset lapset, fantasiahahmot ja eläimet. (MLL, 2-3-vuotias ja median käyttö.) Kuvaohjelmien katselun myötä alkaa pienimmillä lapsilla internetin käyttö, sillä lapsia kiinnostavia lyhyitä ohjelmia ja videonpätkiä katsellaan lasten nettisivuilta, YouTubesta tai televisiokanavien tilausohjelmopalveluista. Monet lasten vanhemmat eivät miellä lasten käyttävän internetiä, vaikka lapset saattavat katsoa kuvaohjelmia internetistä lähes päivittäin. (Suoninen 2014, 57-58.)

Lapset ovat tekemisissä median kanssa jo vauvasta lähtien. Kotona esiintyvät median sisällöt ja laitteet tulevat osaksi lapsen kasvuympäristöä ja jokapäiväistä elämää. Kehittyäkseen pieni lapsi ei tarvitse medioita, mutta jo pieni lapsi on kiinnostunut mediasisällöistä, kuten peleistä ja lastenohjelmista. Vanhempien tehtävä on päättää, minkälainen mediankäyttö on sopivaa kunkin ikäiselle lapselle. Vanhempien on hyvä muistaa, että medialaitteilla ei voi koskaan korvata kasvokkaista vuorovaikutusta eikä medialaitteita tule käyttää esimerkiksi lapsen kiukukokohtauksien rauhoittamiseen. Lasta ei tule jättää pitkäksi aikaa yksin median pariin. Mediaa on hyvä käyttää yhdessä perheen kanssa, usein lapset toivovatkin, että voivat jakaa mediasisältöjä vanhempiensa kanssa. Pienen lapsen kanssa on hyvä suosia rauhallisia, selkeitä ja lyhytkestoisia mediakokemuksia. Vauvoja ja taaperoita tulee suojata liian voimakkailta mediakokemuksilta, leikki-ikäinen lapsi pystyy jo ymmärtämään paremmin esimerkiksi tarinoiden juonenkäännteitä. (Kansallinen audiovisuaalinen instituutti 2016, 6-7.)

Media vaikuttaa lapsen elämään enemmän kuin uskommekaan. Mediassa esitetyt tuotteet, hahmot ja mediaympäristöt vaikuttavat lapseen, hänen ajatusmaailmaansa ja leikkeihinsä konkreettisesti. Vaikkeivat esimerkiksi kaikki leikit ole suoraan mediasta, leikissä esiintyvät asetelmat ja toimintatavat saattavat joka tapauksessa heijastua mediasta. Media vaikuttaa lasten maailmankuvaan, toimintaympäristöihin, arvoihin ja käsityksiin itsestä ja muista ihmisistä. Media antaa lapselle malleja toimia ja se vaikuttaa lapsen mielenkiinnonkohteisiin. Lapsen identiteetti ja sosiaaliset suhteet muovaantuvat kaiken tämän pohjalta, ja medialla on tärkeä rooli lapsen yhteiskuntaan suuntautumiselle. (Sintonen 2002, 72.)

0-2-vuotiaiden keskuudessa digitaalisten pelien pelaaminen on vielä harvinaista. Ne lapset, jotka pelaavat digitaalisia pelejä, käyttävät pelaamiseen kosketusnäytöllisiä laitteita eli lä-

hinnä kännykkää tai tablettitietokonetta. Lasten digitaalisten pelien pelaaminen lisääntyy mitä todennäköisimmin teknologialaitteiden lisääntymisen myötä. Nuoret lapset käyttävät mediaa yleensä aikuisen seurassa, mutta varsin monet 0-2-vuotiaatkin lapset katselevat yksin tai muiden lasten seurassa kuvaohjelmia. (Suoninen 2014, 58.)

Alle 3-vuotiaiden lasten kanssa voi median avulla tutkia helposti esimerkiksi pysähtynyttä kuvaa. Kuvista voi tehdä koosteita esimerkiksi luonnosta tai lapsen päiväkotipäivän kulusta. Lapsen kanssa voi yhdessä sitten tutkia koosteita jälkeenpäin. Tutkimisen avulla lapsi voi oppia nimeämään asioita, opetella tarkastelemaan yksityiskohtia kuvasta ja oppia sanoittamaan ajatuksiaan ja tunteitaan toiselle ihmiselle. Valokuvat ja niiden oheen kirjoitetut kuvatekstit ovat hyvä keino kertoa vanhemmille lasten päiväkotipäivästä. (Sintonen 2002, 46.)

7.4 Teknologia

Informaatioteknologiasta puhuttaessa tarkoitetaan tietokoneita ja eri teknologisia välineitä (Reunamo 2014, 162). Informaatioteknologiset laitteet ympäröivät alle 3-vuotiaidenkin lasten elämää. Varhaiskasvattaja ei voi sivuuttaa aihetta ja jättää lapsen elämään suuresti vaikuttavaa asiaa käsittelemättä. Kosketusnäytöt ovat tuoneet sen mahdollisuuden, että pienetkin lapset osaavat käyttää erilaisia ohjelmia ja välineitä monipuolisesti. Median ollessa iso osa lasten elämää, tulee kasvattajien harjaannuttaa lasten taitoja käyttää teknologisia laitteita oikein. (Reunamo 2014, 164-165.)

Teknologisella integraatiolla tarkoitetaan teknologisten laitteiden yhdistymistä varhaiskasvatukseen ja opetukseen. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että lapset oppivat käyttämään tietokoneiden ja muiden laitteiden ohjelmistojen ominaisuuksia osana kasvamistaan. Lapset voivat esimerkiksi luoda kuvia omasta mielestään hienoista asioista tai etsiä tietoa kasvattaakseen osaamistaan. Aikaisemmat tutkimukset ovat osoittaneet, että teknologian tulisi olla osa varhaiskasvatusta. Tutkimukset osoittivat, että lapset todennäköisemmin kommunikoivat keskenään silloin, kun teknologiaa käytettiin tärkeänä osana päiväkodin opetusta. Erityisesti silloin kun teknologiset apuvälineet tarjoavat mahdollisuuksia lasten väliseen kanssakäymiseen on tutkimuksissa todettu, että lapset myös ovat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa. Toisaalta silloin, kun lapset käyttävät tietokoneita pelien pelaamiseen tai piirustusten piirtämiseen, lapset eivät juurikaan kommunikoi keskenään. (Lim 2015, 547.)

Varhaiskasvatuksessa puhutaan muun muassa teknologiakasvatuksesta. Sen tavoitteena on, että lapsi oppii ymmärtämään, että ihmisen rakentama teknologia on tarkoitettu niin ihmisen kuin luonnonkin avuksi. Lapset oppivat vähitellen omaksumaankin teknologiaan liittyvää tietoa ja taitoa sekä asenteita, joiden avulla he oppivat toimimaan yhteiskunnallisesti ollen innovatiivisia, luovia ja kokeilunhaluisia toimien teknologian parissa vastuullisesti ja itseensä luottaen. Teknologian parissa vastuullisesti toimiminen pitää sisällään teknologiaan liittyvän kriittisen

ajattelun, muiden ihmisten ja luonnon huomioonottamisen sekä teknologisten koneiden ja laitteiden oikeaoppisen käytön. (Hujala & Turja 2012, 197.)

Viimeaikaiset tutkimukset osoittavat, että suurimmalla osalla suomalaisista lapsista on kotona ja muissa yhteisöissä käytössään digitaalisia työkaluja sekä pääsy mediaan (Wadbring & Pekkala 2017, 83-84). Lapset alkavat tutustumaan teknologiaan jo lähiympäristössään, arjen tutujen esineiden ja ilmiöiden avulla. Tarkoituksena on saada lapsi ymmärtämään, miksi erilaiset tekniikat ja esineet ovat olemassa, sekä miksi ne on kehitetty. Kasvattajien vastuulle jää lasten huomion kiinnittäminen teknologian tarjoamiin materiaaleihin, välineisiin ja järjestelmiin. Esineillä ja ilmiöillä voi olla useita eri ominaisuuksia ja toimintatapoja sekä käyttötarkoituksia. Varsinkin alle 3-vuotiaiden lasten kanssa teknologiaan tutustuessa korostuu tutkittavien asioiden oikein nimeämisen tärkeys. Historiallisen näkökulman tutkittavaan asiaan tai ilmiöön saa pohtimalla lapsen kanssa yhdessä, mistä ja miten tiettyä materiaalia saadaan tai missä ja milloin kyseinen esine tai materiaali on valmistettu. (Hujala & Turja 2012, 197.)

Tietokoneiden, tablettien ja puhelimien käytön lisääntynyt teknologia on yhdistynyt osaksi lasten arkea ja varhaiskasvatusta. Kuitenkin teknologinen kielitaito on lapsilla Suomessa ja muualla Euroopassa puutteellinen, sillä lapsilta puuttuu kyky edistyneempään kielitaitoon, kuten esimerkiksi kriittiseen lukutaitoon. Kaiken kaikkiaan tutkimukset osoittavat, että suurempi altistuminen teknologialle ei suoraan tarkoita sitä, että lapsella olisi parempi teknologinen kielitaito. (Wadbring & Pekkala 2017, 83-84.)

Varhaiskasvatuksessa on helppo tehdä lasten kanssa tai lapsia varten äänitallenteita, sillä jokaisessa kännykässä, tabletissa ja tietokoneessa on nykyisin äänentallennusmahdollisuus sekä mahdollisuus kuunnella musiikkia. Tallennuksen lisäksi nauhoitettua ääntä voidaan muokata ja jakaa muille. Kännyköiden kamerat, digikamerat ja videokamerat mahdollistavat sen, että lasten toimintaa voidaan jatkuvasti kuvata, samoin lapset pääsevät itse kuvaamaan elävää kuvaa. (Reunamo 2014, 169.)

Vaikka usein kuvitellaan, että tietotekniikka tekee lapsista epäsosiaalisia, tietotekniikan kanssa työskentely on kuitenkin usein yhteisöllistä, ystävälle annetaan neuvoja ja yhdessä miettään erilaisia ratkaisuja. Tuottaessa itse sisältöä teknologisilla laitteilla lapsi kohtaa usein myös turhautumista ja joutuu ottamaan useita erilaisia rooleja työskentelyn eri vaiheissa, lapsi joutuu myös kuuntelemaan muita ja heidän mielipiteitään. (Reunamo 2014, 170.) Mediaa ja teknologisia laitteita voi käyttää yksin tai erikseen. Media tarjoaa lapsille myös seuraa ja erilaisia todellisia tai mielikuvituksellisia ystävähahmoja, joiden kanssa voi keskustella joko parasosiaalisesti, eli kuin oikeiden ihmisten kanssa, tai kuvitteellisesti. Yksin media ei kuitenkaan opeta lapsille tarvittavia oikean elämän sosiaalisia taitoja, sillä siitä uupuu aito kohtaa-

minen, erilaiset ei-verbaaliset vuorovaikutuksen muodot ja oikeiden ristiriitojen ratkaiseminen. (Sintonen 2002, 59.)

Kameraa hyödyntämällä varhaiskasvatuksessa pystytään kuvaamaan esimerkiksi päiväkodin arkea, lähiympäristöä ja luontoa. Kuvien katselu saa aikaan keskustelua ja ympäristön havainnointia. Kuvien avulla pystytään kertomaan vanhemmille lasten päiväkotipäivistä ja kuvat toimivat muistoina ja dokumentteina lapsuudesta. Kirjojen avulla lapsi puolestaan tutustuu kuvakirjoihin ja satuihin, runoihin, loruihin ja esimerkiksi sarjakuviin. Lehtiin tutustumalla lapsi pääsee tutustumaan muun muassa lehtien kuvitukseen, juttuihin, mainoksiin, uutisiin, kuvateksteihin. Lehti on tieto- ja viestintäteknologinen väline siinä missä esimerkiksi tabletti-kin. (Sintonen 2002, 52.)

Katsomalla televisiota lapsi tutustuu tv-ohjelmiin ja niitä aikuisen kanssa analysoimalla hän oppii vähitellen suhtautumaan niihin kriittisesti. Tv-ohjelmat auttavat lasta oppimaan tarun ja toden eron. Kuitenkin lapsi tarvitsee viestien kriittisessä tulkinnassa vanhemman kokemusta elämästä, jotta hän oppii ymmärtämään tv-ohjelmien sisältöjä. Mitä nuorempi lapsi on ja mitä vähemmän hänellä on elämäkokemusta, sitä enemmän hän kaipaa vanhempansa tukea mediakokemuksen kriittisessä tulkinnassa. Media kyllä kertoo lapsille myös totuuksia, mutta sen tekijöiden valintojen ja esityksen kautta se luo myös omaa todellisuuttaan. (Sintonen 2002, 53,55.)

8 Opinnäytetyön prosessi ja toimintakerrat

Kun olimme saaneet opinnäytetyön aiheen sovittua, päätimme toteuttaa opinnäytetyömme toiminnallisina tuokioina. Ensin hankimme tietoa kirjallisuudesta sekä keskustelemalla päiväkodin henkilökunnan kanssa erilaisista toiminnallisista menetelmistä tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämiseksi alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksessa ja sen jälkeen suunnittelimme viisi toimintatuokiota päiväkotiin. Kestoltaan tuokit olivat maksimissaan 30 minuuttia, sillä alle 3-vuotiaat eivät jaksa keskittyä pitkiä aikoja kerrallaan. Toimintatuokioiden tarkoitus oli käytännössä testata sitä, mitkä löytämistämme menetelmistä voisivat sopia käytettäväksi tulevaisuudessakin. Tavoitteena oli suunnitella toimintatuokit päiväkodin työntekijöiden toiveiden mukaan, jotta he hyötyisivät niistä mahdollisimman paljon.

Opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa päiväkodin työntekijät toivoivat, että toimintatuokioiden aikana keskityttäisiin lasten tunne- ja kaveritaitojen kehittämiseen. Henkilöstö nosti esille sen, että ryhmässä on viime aikoina ollut paljon haastavia tilanteita liittyen pienten lasten tunne- ja kaveritaitoihin. Ryhmän lapsilla oli esiintynyt paljon puutteita erityisesti kaveritaitojen osalta, joten nämä aihealueet olivat olleet ryhmässä esillä ja mietittyneet työntekijöitä. Ryhmässä oli esiintynyt muun muassa toisten tönimistä, leikistä pois jättämistä, puremista sekä hiuksista repimistä. Alun perin mietimme hyödyntävämme teknologiaa esimerkiksi

lasten kielellisten tai motoristen taitojen tukemiseen, mutta kunnioitimme työntekijöiden toiveita ja valitsimme tuokioiden teemaksi tunne- ja kaveritaitojen kehittämisen. Tunne- ja kaveritaitojen kehittäminen on lasten näkökulmasta tärkeää, sillä tavoitteena on muun muassa vahvistaa lapsen itsearvostusta, itseluottamusta ja itsetuntemusta sekä vahvistaa lapsen sosiaalisia taitoja ja hyviä kaverisuhteita.

Saimme päiväkodin työntekijöiden puolesta täysin vapaat kädet toimintatuokioiden suunnitteluun ja toteutukseen, kunhan tuokiot olisivat yhtenäistä kokonaisuutta. Näin ollen suunnittelimme tuokiot pedagogisesti sillä tavalla, että niistä olisi lasten kasvulle ja kehitykselle tukea erityisesti ottaen huomioon lasten tunne- ja kaveritaidot. Toimintakertojen määrään, sisältöön ja pituuteen vaikuttivat lapsiryhmän koko, käytettävissä olevat tilat, päiväkodin materiaalit ja päiväkodista käyttöön saadut medialaitteet. Toiminnallinen tunnetaitoja tukeva kokonaisuus toteutettiin tieto- ja viestintäteknologisia menetelmiä hyödyntäen.

Kävimme päiväkodin henkilökunnan kanssa keskusteluita sekä suunnittelu- että arviointivaiheessa. Suunnittelimme työntekijöiden kanssa käytävät keskustelut hyvin etukäteen, jotta saimme niistä mahdollisimman paljon hyötyä opinnäytetyötämme varten. Keskustelujen aikana kirjoitimme ylös keskustelusta nousseita pääkohtia. Keskustelut päiväkodin työntekijöiden kanssa olivat tärkeä osa opinnäytetyötä, sillä tarkoituksena oli kehittää menetelmiä työntekijöiden tarpeisiin, jolloin heidän mielipiteensä oli kaikista oleellisin. Arviointikeskusteluita pidettiin toimintatuokioiden jälkeen mahdollisimman pian, jotta tuokiosta mieleen jääneet hyvät tai huonot puolet eivät päässeet unohtumaan. Haastatteluiden ja arviointikeskusteluiden avulla oli tarkoitus löytää mahdollisia kehitettäviä kohteita tulevien toimintatuokioiden helpottamiseksi.

Ennen toimintatuokioiden aloitusta kävimme tutustumassa päiväkodin henkilökuntaan ja lapsiryhmään. Koimme lapsiin etukäteen tutustumisen tärkeänä, sillä olimme tekemisissä niin pienten lasten kanssa. Tutustumiskerralla kävimme leikkimässä lapsiryhmän kanssa heille tutussa ympäristössä eli ryhmän omissa tiloissa päiväkodissa. Siellä lapset kokivat olonsa turvaliseksi ja ottivat meidät mukaan heidän leikkeihinsä. Tutustumiskerralle ei ollut suunniteltu minkäänlaista ohjattua tekemistä vaan olimme mukana lasten vapaassa leikissä. Kerroimme heille meidän nimemme ja vietimme aikaa heidän kanssaan. Laitoimme lasten paitoihin nimilaput, jotta pystyimme kutsua lapsia nimeltä. Lapsilla oli nimilaput myös ensimmäisillä toimintakerroilla, kun emme vielä osanneet heidän nimiä ulkoa. Nimilappujen avulla pystyimme kutsua lapsia nimeltä ja näin heille puhuminen oli henkilökohtaisempaa.

Päiväkodin henkilöstön kanssa keskustellessamme saimme heiltä tietoa muun muassa jo aikaisemmin heillä käytössä olleista tieto- ja viestintäteknologisista menetelmistä ja monilukutaidon hyödyntämisestä alle 3-vuotiaiden kanssa. He ovat kokeneet tämän aiheen melko hanka-

laksi, sillä eivät ole keksineet tarpeeksi yksinkertaisia menetelmiä alle 3-vuotiaille. Heidän mielestään yli 3-vuotiaiden kanssa monilukutaitoa on paljon helpompi käsitellä ja heidän kanssaan on ylipäätään helpompi käyttää tieto- ja viestintäteknologisia menetelmiä.

Tieto- ja viestintäteknologisista menetelmistä päätimme testata monipuolisesti erilaisia menetelmiä. Päätimme hyödyntää päiväkodissa jo valmiiksi olevia teknologisia laitteita eli tabletteja ja datatykkiä. Lisäksi halusimme hyödyntää muita helposti saatavilla olevia tieto- ja viestintäteknologisia menetelmiä, kuten esimerkiksi aikakauslehtiä. Seuraavassa taulukossa näkyy toimintakertojen sisältö ja kullakin kerralla käytetyt menetelmät. Halusimme luoda yhtenäisen toimintakokonaisuuden, jossa toimintakerrat liittyvät vahvasti toisiinsa, mutta eivät liikaa muistuta toisiaan. Alle 3-vuotiaiden lasten kanssa on hyvä käyttää toiminnassa toistoja, mutta henkilökuntaa ajatellen halusimme esitellä mahdollisimman erilaisia menetelmiä, joita viiteen toimintakertaan mahtuu. Lapsia ajatellen eri toimintojen sisältöjä ja menetelmiä olisi hyvä toistaa useasti, jotta pienet lapset pääsisivät paremmin syventymään aiheeseen.

	TOIMINNAN SISÄLTÖ	KÄYTETYT MENETELMÄT
Tutustumiskerta	Tutustuminen ryhmän lapsiin ja aikuisiin	Leikkiminen lasten kanssa ja keskustelu työntekijöiden kanssa
1. toimintatuokio	Kaveritaidot, ystävän huomioiminen	Ystävyysaiheisen sadun lukeminen, sadun heijastus datatykillä ja elävöitys äänillä
2. toimintatuokio	Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen	Tunnekortteihin tutustuminen ja tunteiden kuuntelu tabletilla, ilmeiden esittely piirissä, tunneloru
3. toimintatuokio	Omat ja ystävien tunteet	Ilmeiden valokuvaus tabletilla, kuvien heijastus datatykillä sekä pohdinta ilmeistä
4. toimintatuokio	Itselle tuntemattomien ihmisten tunteet	Lehtikuvien katselu ja ihmisten ilmeiden tunnistaminen
5. toimintatuokio	Yhdessä tekeminen	Palapelisovellus ja kaverilaulu sekä palapeliin heijastus datatykillä seinälle

Taulukko 1 Toimintakertojen sisältö ja käytetyt menetelmät

Halusimme lähestyä tunne- ja kaveritaitoja aluksi yleisesti käsittelemällä kaveruutta ja sitä, kuinka kaveria tulee kohdella ja auttaa. Sadun kertomisen avulla lasten ei tarvinnut heti alkuun olla niin aktiivisesti osallisena toiminnassa, he pystyivät vain kuuntelemaan satua omalta istuinalustaltaan. Käytimme toimintakerroilla värikkäitä istuinalustoja merkkamaan jokaisen

lapsen oman paikan, tämä auttoi lapsia keskittymään toimintaan paremmin, kun he tiesivät, missä heidän kuuluu istua. Toivoimme Petestä ja Pulmusta kertovan sadun herättävän lapsissa jonkinlaisia tunteita. Satu oli lapsille entuudestaan tuttu, sitä oli luettu heille päiväkodissa. Satua ei kuitenkaan oltu aikaisemmin esitetty tavalla, jolla me sen teimme, eli datatykin välityksellä käyttäen äänitehosteita.

Päätimme käyttää toimintakerroilla lasten kanssa Vallinojan päiväkodissa jo käytössä olevia Valteri-koulun tunnekuvia. Löysimme tunnekuvat päiväkodista käydessämme tutustumassa siellä. Valitsimme kyseiset tunnekuvat opinnäytetyön tekoa varten, sillä ne olivat hyvin selkeitä, ja kuvissa olevat kasvot muistuttavat hyvin paljon ihmisen kasvoja ja ilmeitä. Käytimme opinnäytetyön aikana kolmea eri tunnekorttia; iloista, surullista ja vihaista ilmettä. Päätimme esitellä tunnekortit lapsille heti toisella toimintatuokiolla, jotta ne tulisivat lapsille tutuiksi. Mielestämme on tärkeää, että pienikin lapsi osaa tunnistaa ihmisen perustunteita. Koimme, että tunteista iloinen, surullinen ja vihainen riittivät näin pienille lapsille tutustuttavaksi. Lapset saivat tunnistaa toistensa ilmeitä palapelisovelluksen avulla. Palapelisovelluksessa korostui myös ystävän auttaminen ja yhdessä tekemisen merkitys.

Suunnittelimme juuri tällaisen toimintakokonaisuuden, sillä se sisältää perustunteisiin tutustumista ja niiden nimeämistä. Lapset saivat tunnistaa ja nimetä niin omia kuin toisten tunteita muun muassa valokuvista, peilistä ja lehdistä. Samalla lapset saivat harjoitella ihmisten ja heidän ilmeidensä valokuvausta. Lehtikuvien avulla lapset saivat mahdollisuuden oppia tunnistamaan ja nimeämään tuntemattomienkin ihmisten ilmeitä ja tunteita. Vertasimme lapsille tuttujen tunnekorttien ilmeitä lehtikuvien ihmisten kasvoihin ja ilmeisiin. Oli hauskaa huomata, että lapset osasivat yllättävän hyvin yhdistää tunnekorttien tunteet lehtikuvien ihmisten tunteisiin.

Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen vahvistaa ihmisten välistä vuorovaikutusta. Ylläpidimme toimintakertojemme aikana ilmapiiriä, jossa ystävää kehuaan, autetaan ja kannustetaan. Näytimme tästä lapsille esimerkkiä itse kehumalla, auttamalla ja kannustamalla heitä. Toimintakerroilla toistuvan kannustuspiirin tarkoitus oli opettaa lapsia kannustamaan ja rohkaistamaan toisiaan. Kannustuspiirissä kannustetaan aina yhtä lasta kerrallaan samalla taputuksen ja huutaen hänen nimeä. Koimme kannustuspiirin lisäävän yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta lasten välillä. Koimme kannustavan ilmapiirin ja yhteisen hauskanpidon rohkaisevan lapsia yhteiseen toimintaan samalla kohottaen lasten itsetuntoa. Viimeisellä toimintakerralla pitämämme yhteislaulutuokio piirissä lähensi lapsia entuudestaan, sillä he saivat pitää toisiaan kädessä samalla kun lauloimme hauskaa yhteislaulua.

8.1 Kaveritaidot, ystävän huomioiminen

Ensimmäisellä varsinaisella toimintatuokiollamme oli tarkoituksena johdatella lapsia pikkuhiljaa tunne- ja kaveritaitojen pohdiskeluun. Päätimme lukea kaveritaidoista kertovan kirjan nimeltään Pete ja Pulmu, Ystävä auttaa. Tarinassa Pulmu sieppaa Peteltä potkulaudan, mutta ajaessaan potkulaudalla Pulmu satuttaa itsensä. Peteä suututtaa se, että Pulmu otti hänen potkulautansa, mutta siitä huolimatta Pete menee auttamaan, kun Pulmua sattuu.

Ensimmäisellä toimintatuokiolla hyödynsimme tieto- ja viestintäteknologisenä välineenä datatykkiä, jolla heijastimme lukemamme sadun seinälle. Ennen toimintatuokiota olimme ottaneet kirjan jokaisesta sivusta puhelimesta kuvan. Tämän jälkeen siirsimme ottamamme kuvat päiväkodin kannettavalle tietokoneelle, ja yhdistimme tietokoneen datatykkiin. Näin saimme sadun heijastettua ryhmän seinälle isoksi niin, että varmasti jokainen lapsi näki sadun.

Olimme äänittäneet satuun liittyviä tunneääniä, joita soitimme puhelimesta sadun aikana aina kun satuhahmo kohtasi kunkin tunteen. Äänityksinä meillä oli muun muassa itkua, hyvän tuulista hyräilyä, niiskahduksia, vihaista murinaa ja iloisia huudahduksia. Koimme nämä äänitteet kuitenkin hieman lapsia hämmentäviksi, sillä ääni tuli eri suunnasta kuin kuvat. Lapset aina kääntyivät katsomaan puhelinta, josta ääni kuului, sillä satua lukeva oli heidän takanaan. Helpotimme hieman lasten keskittymistä satuun sillä, että satua lukeva aikuinen siirtyi lasten eteen lukemaan satua. Samalla kun toinen meistä luki satua lasten edessä, toinen soitti äänitehosteita lasten vierestä. Näin ollen lasten ei tarvinnut kääntyillä koko ajan kolmeen eri suuntaan: kohti seinän kuvia, kohti satua lukevaa aikuista sekä kohti äänitehosteita soittavaa aikuista.

Lapsille luettavaa satua voi elävöittää myös esimerkiksi varhaiskasvatuksessa työskenteleville tutun internetsivusto Papunetin materiaalin avulla. Papunetin sivuilta löytyy äänipankki, josta voi kuunnella nauhoitettuja ääniä aihealueittain. Papunetissä on myös valmiita satunauhoitteita, joissa nais- tai miesääni lukee satuja. Sadussa siirrytään eteenpäin tietokoneen hiirtä klikkaamalla. (Papunet, Tietoa ja tarinoita.) Näitä satuja voi esittää lapsille joko tabletin tai tietokoneen ruudulta tai sitten datatykin välityksellä seinälle heijastettuna. Papunetin satuja kuuntelemalla kasvattaja välttyy siltä, ettei hänen tarvitse itse valokuvata jokaista kirjan sivua erikseen. Papunetissä on kuitenkin satuja vain rajoitetusti. Kun kasvattaja kuvaa itse satujen sivut, minkä tahansa sadun voi esittää lapsille medialaitteiden välityksellä.

Kuva 1: Esimerkkikuva sadusta.

Datatykillä seinälle heijastettu satu herätti lasten mielenkiinnon todella hyvin. Ennen sadun kertomista ryhmässä oli hieman levoton tunnelma, kun olimme alkupiirissä ja katsoimme, keitä on tullut paikalle satutuokioon. Kuitenkin heti sadun alettua jokainen lapsi hiljeni katsomaan ja kuuntelemaan satua tarkasti. Ainoastaan yksi lapsi, joka ei puhu suomea äidinkielenään, ei oikein jaksanut kuunnella satua koko aikaa intensiivisesti. Sadun loputtua kertosimme lasten kanssa vielä sitä, mitä sadussa oli tapahtunut. Lapset osasivat hienosti itse kertoa siitä, kuinka Pulmu oli satuttanut itsensä ja Pete meni auttamaan Pulmua. Lapset kertoivat, että Pulmulle täytyy laittaa laastari.

Ensimmäisellä toimintatuokiollamme oli yhteensä viisi lasta. Koimme tämän sopivaksi osallistujamääräksi. Pystyimme hyvin keskustelemaan lasten kanssa sadun eri tapahtumien välissä. Pysähdyimme jokaisen sivun kohdalla keskustelemaan lasten kanssa siitä, miten he kokivat sadun tapahtumat. Keskustelimme lasten kanssa siitä, olivatko he joskus satuttaneet itseään, miltä se oli heidän mielestä tuntunut ja olivatko he saaneet apua tilanteessa.

Satu Petestä ja Pulmusta oli alle 3-vuotiaille lapsille sopiva satu, sillä se oli selkeä ja ytimekäs ja siinä oli suuret kuvat mitä katsella. Satuun liittyvät äänet elävöittivät satua, mutta ryhmässä säilyi silti rauhallinen ilmapiiri koko sadun lukemisen ajan. Satua lukiessa pyrimme käyttämään rauhallista ja selkeää puhetta, jotta jokainen lapsi pystyisi mahdollisimman hyvin seuraamaan satua. Koimme, että sadun selkeät kuvat ja satuun liitetyt äänet auttoivat niitäkin lapsia ymmärtämään satua paremmin, jotka eivät puhuneet suomea äidinkielenään.

Toimintatuokion suunnittelussa olisimme ensinnäkin voineet paremmin huomioida sen, että sadun äänet ja kuvat tulisivat samasta suunnasta. Se olisi auttanut lapsia vielä paremmin keskittymään sadun katselemiseen ja kuuntelemiseen. Toiseksi olisimme voineet paremmin huomioida ne lapset, joilla ei ole vielä puhetta kommunikoidakseen. Olisimme voineet ottaa mukaan esimerkiksi kuvakortteja satuun liittyvistä tunteista, jotta hiljaisemmat lapset olisivat voineet niistä osoittaa vastauksia kysymiimme kysymyksiin.

8.2 Tunteiden tunnistaminen ja nimeäminen

Toisen toimintatuokion teemana oli tunteisiin tutustuminen ja niiden nimeäminen. Toimintatuokion aluksi istuimme kaikki piiriin ja kävimme läpi, keitä kaikkia osallistui sen kertaiseen tuokioon. Pidimme yhdessä piirissä istuen kannustuspiirin, jokaisen osallistujan nimi sanottiin ääneen samalla kannustaen lasta hänen nimellään käsiä yhteen taputtaen. Kannustuspiirin jälkeen lausuimme ”Mollin hyvän päivän kannustuksen” kirjasta Mullin mallin Molli (Kirkkopelto 2017, 2.)

”Mollin hyvän päivän kannustus

Ihanat korvat!

Ihana häntä!

Vaikka olenkin lyhyenlätä.

Mahtava turkki!

Mahtava pää!

Ulkona aurinkoinen sää.

Sievät varpaat!

Sievä suu!

Kaikki minuun ihastuu!”

Kannustuslorun jälkeen otimme esiin tunnekuvat (liite 2), joissa oli kolme eri tunnetta: iloinen, surullinen ja vihainen. Heti korttien tultua esiin, lapset osoittivat jo ensimmäistä korttia ja sanoivat ”iloinen”, ennen kuin me olimme edes kerenneet kertomaan korttien tarkoitusta. Tämän jälkeen kävimme kuitenkin kaikki tunteet korteista läpi ja annoimme jokaisen lapsen vuorollaan kertoa tai näyttää, millä tuulella oli juuri sillä hetkellä. Lähes jokainen lapsi näytti iloista tunnekuvaa.

Tunteiden kertomisen jälkeen jatkoimme tunteisiin tutustumista niin, että otimme piiriin mukaan käsipeilin. Kävimme kaikki kolme tunnetta läpi niin, että jokainen sai vuorollaan näyttää peilille, miltä näyttää iloisena/surullisena/vihaisena. Aloitimme tämän kierroksen itsestäm-

me, sillä halusimme näyttää lapsille mallia peilille ilmeilemisestä. Kävimme kierrokset läpi niin, että ensin kaikki näyttivät iloista naamaa ja sen jälkeen surullista ja vihaista. Halusimme kuitenkin lopettaa kierroksen positiiviseen tunteeseen eli neljännellä kierroksella näytimme kaikki vielä iloiset hymyt peilille. Lapset nauroivat ääneen omille sekä ystäviensä ilmeille, koimme lasten nauttivan suuresti peili-ilmeilystämme.

Peilille ilmeilyn jälkeen tutustuimme tunteisiin vielä kuuntelemalla niitä. Tässä hyödynsimme jälleen teknologiaa, sillä olimme itse äänittäneet tunteet tabletti-tietokoneelle, josta lasten kanssa ääniä kuuntelimme. Tunneäänet olivat lapsille mielenkiintoisia ja he reagoivat niihin paljon. Tunneääniä oli kolme aivan niin kuin käsittelemiämme tunteitakin ja ne olivat ilo, suru ja viha. Iloisessa äänessä kuuntelimme naurua, surullisessa itkua ja vihaisessa murinaa. Äänten tunnistamisen helpottamiseksi näytimme aina lapsille tunnekorteista sen tunteen kuvaa, mitä kuuntelimme sillä hetkellä.

Lapset innostuivat äänten kuuntelusta niin paljon, että kuuntelimme niitä lopulta todella monta kertaa. Lapsista oli hauskaa kuunnella iloista naurua tablettilta, ja useita lapsia alkoi naurattamaan äänen kuuleminen. Kesken äänien kuuntelun ryhmään kuitenkin saapui vielä yksi lapsi, joka tuotiin osallistumaan tuokioon. Lapselle tuli paha mieli, kun täytyi erota vanhemmasta ja jäädä päiväkotiin. Koimme tämän kuitenkin toimintatuokion kannalta hyvänä tilanteena, sillä pääsimme sanoittamaan lapsen surullista tunnetta. Kerroimme toisille lapsille, miksi häntä itkettä, ja mitä voisimme tehdä saadaksemme hänet iloiseksi. Laitoimme äänitteeltä iloista naurua, jolloin taas osa lapsista alkoi nauraa. Myös kesken kaiken mukaan tullut lapsi tuli paremmalle tuulelle ja alkoi hymyilemään kun muut nauroivat.

Yhteensä toimintatuokioon osallistui näin ollen viisi lasta. Viisi lasta vaikutti olevan sopiva määrä tämän tyyppiselle tuokiolle, sillä silloin jokaisella lapsella oli aikaa tutustua omiin ilmeisiin ja tunteisiin henkilökohtaisesti. Ryhmässä vallitsi positiivinen ilmapiiri ja jokainen lapsi otettiin hyvin mukaan ryhmään. Toiminnan rakenne oli lapsille tarpeeksi selkeää ja yksinkertaista, ja jokainen lapsi ymmärsi mitä olimme kulloinkin tekemässä.

Toimintatuokion loputtua aloimme jälleen miettimään sitä, että kenties toiminnan selkiyttämiseksi olisi voinut käyttää muitakin kuvakortteja kuin kuvia tunteista. Esimerkiksi alun kannustuspiirin jälkeiseen kannustusloruun olisi voinut ottaa kuvat lorun selkiyttämiseksi. Myös pehmolelu, joka olisi esittänyt Mollia olisi voinut toimia tilanteessa hyvin.

8.3 Omat ja ystävien tunteet

Kolmannen toimintatuokiomme ajatuksena oli tutustua omiin ja kavereiden ilmeisiin. Aloitimme toimintatuokion samalla tavalla kuin edellisenkin, eli istuimme piiriin ja kävimme läpi, kuka oli sinä päivänä päässyt paikalle. Halusimme jälleen tehdä edellisellä kerralla hyväksi

todetun kannustuspiirin, joten jokaisen lapsen nimeä sanottaessa taputimme käsiä yhteen kannustuksen merkiksi.

Tämän jälkeen aloitimme varsinaisen toiminnan eli otimme esiin ryhmän käytössä olevan tabletin ja aloitimme valokuvien ottamisen. Näytimme lapsille ensin mallia siitä, kuinka tabletilla voidaan ottaa kuva kaverista. Sen jälkeen lapset saivat itse ohjaajan avustuksella ottaa valokuvia toisistaan. Aina kuvan ottamisen jälkeen kuva heijastettiin datatykillä seinälle ja yhdessä mietimme, kuka kuvassa on ja millainen ilme ja tunne hänellä saattaa olla.

Lopuksi otimme vielä yhden kuvan, johon menimme kaikki yhdessä ja päätimme ottaa vihaiset ilmeet kuvaan. Kun kaikki kuvat oli otettu, kävimme vielä lopuksi jokaisen kuvan uudelleen läpi. Viimeisellä kierroksella kertasimme vielä sitä, kuka missäkin kuvassa oli ja millainen ilme kuvan henkilöllä oli. Kuvien heijastaminen datatykillä innosti lapsia paljon ja tästä syystä toimintatuokion aikana oli toisinaan hieman levoton tunnelma. Aikaisemmin käyttämämme, lapsille tutut, tunnekuvat olisivat voineet auttaa lapsia tunnistamaan ja nimeämään omia sekä kavereiden tunnetiloja paremmin.

Kolmannelle toimintatuokiolle osallistui enemmän lapsia kuin kahdelle ensimmäiselle eli kuusi lasta. Kuusi lasta oli selvästi liikaa tällaiseen toimintaan, missä pitäisi rauhallisesti odottaa omaa vuoroaan silloin kun on kavereiden vuoro ottaa kuvia. Olisimme voineet ennakoida tilannetta paremmin esimerkiksi sillä tavalla, että olisimme keksineet omaa vuoroaan odottaville lapsille muuta tekemistä odottamisen ajaksi. Näin olisi varmasti välttytty levottomalta tunnelmalta, joka oli toimintatuokion aikana läsnä.

Pohdimme toimintakerran olevan haasteellinen siinä mielessä, että lasten tuli pystyä asettautumaan kuvattavaksi, joka ei välttämättä ole kaikille lapsille helppoa. Uskomme, että onnistumiseen vaikutti erityisesti se, että lapset olivat jo tuttuja keskenään. Lapsiryhmästä oli jo muodostunut heille turvallinen toimintaympäristö, jossa toimia. Toisaalta onnistumiseen vaikutti myös se, että useiden tämän ikäisten arkea kuvataan paljon, joten kuvatuksi tuleminen on monille arkipäivää eikä sitä arastella. Jäimme pohtimaan sitä, millainen vaikutus sillä olisi toiminnan onnistumiseen, mikäli lapset eivät olisi toisilleen entuudestaan tuttuja.

8.4 Itselle tuntemattomien ihmisten tunteet

Teemaksi neljännellä toimintatuokiolla olimme valinneet tunteiden tunnistamisen. Jo ennen varsinaisen tuokion aloitusta, yksi lapsista tunnisti meidät ja pyysi taputtamaan hänen nimeään. Lapsen pyynnöstä innostuneena päätimme aloittaa toimintatuokion taas lapsille tutulla kannustuspiirillä, jossa taputimme jokaisen lapsen nimeä. Kannustuspiirin jälkeen näytimme jälleen jokaiselle lapselle tunnekuvat, joiden mukaan lapset saivat näyttää millaisella mielellä he olivat tänään.

Ennen toimintatuokiota olimme leikanneet aikakauslehdistä kuvia, joissa näkyi iloisia, surullisia ja vihaisia ihmisen kasvoja. Leikkasimme kuvat niin, että ihmisten ympärille ei kuviin jäänyt liikaa turhia asioita ja esineitä, jotta lapset pystyivät paremmin keskittymään vain ihmisten ilmeisiin. Pohdimme alun perin, että olisimme lasten kanssa yhdessä etsineet lehdistä iloisia, surullisia ja vihaisia ilmeitä. Koimme kuitenkin, että lasten olisi ollut vaikea keskittää huomionsa vain ihmisten kasvokuviiin, sillä aikakauslehdet ovat täynnä erilaisia kuvia ja mainoksia. Leikkaamiimme kuvia oli seitsemäntoista, ja kiinnitimme ne teipillä seinään lasten korkeudelle. Alkupiirin jälkeen lapset saivat liikkua lähemmäs seinää ja alkaa tutkailemaan seinään kiinnitettyjä valokuvia. Lasten tehtäväksi annettiin tunnistaa kuvista tunteita yksi kerrallaan, aloittaen iloisista tunteista. Käytimme avuksi lapsille tuttuja tunnekuvia kysyen, missä seinällä on kuva samanlaisesta tunteesta.

Kuva 2: Lehdistä leikattuja ihmisten ilmeitä.

Aina kuvan tunnistamisen jälkeen kuva otettiin pois seinältä, joten kuvat vähenivät seinältä koko ajan. Lasten tunnistettua kaikki iloiset kuvat pois, siirryimme tunnistamaan surullisia kuvia. Surullisten kuvien tunnistaminen oli lapsille selvästi vaikeampaa kuin iloisten, joten helpotimme toimintaa siirtämällä surullisten ihmisten kuvia suoraan lasten kasvojen eteen. Näin ollen lapset saivat helpommin tunnistettua surullisetkin kuvat ja seinälle jäi jäljelle vain vihaisia kuvia.

Siinä vaiheessa kuvia ei enää ollut paljoa seinällä, mutta osan lapsista keskittyminen alkoi hieman herpaantumaan. Muutama lapsista kuitenkin jaksoi keskittyä loppuun saakka, joten vihaisetkin kuvat saatiin tunnistettua pois seinältä. Kuvien tunnistamisen jälkeen emme enää pitäneet lapsia kauaa toimintatuokiolla, sillä he alkoivat olla jo vähän levottomia. Näin ollen päätimme nopeasti kiittää ja kehua lapsia hienosta tunteiden tunnistamisesta ja päästimme heidät leikkimään omia leikkejään.

Neljännelle toimintatuokiolle osallistui neljä lasta, mikä tuntui olevan sopiva lapsimäärä. Jokainen lapsi mahtui lähelle seinää niin, että näki kuvat selkeästi. Kuvia oli myös tarpeeksi suhteessa lapsien määrään, sillä jokaiselle lapselle riitti tunnistettavia kuvia seinällä jokaisesta tunteesta.

Lehdet osoittautuivat toimintaan sopivaksi välineeksi sen vuoksi, että ne olivat helposti saatavilla, kuvia oli paljon ja lehtiä oli mahdollista valita sen mukaan, mikä tavoite toimintatuokiolla oli. Lehtien kuvien avulla erilaisten tunteiden nimeäminen ja tunnistaminen mahdollistui konkreettisesti. Usein tunteet ovat pienille lapsille abstrakteja asioita, joten lehtien kuvat auttoivat käsitteellistämään tunteita paremmin.

8.5 Yhdessä tekeminen

Ennen viidettä ja viimeistä toimintatuokiota latasimme ryhmän käytössä olevalle tabletille Androidin pelikaupasta sovelluksen ”Oma Palapeli, My Own Jigsaw Puzzle by CoCoPaPa”. Lisäksi otimme toimintaan käytettävällä tabletilla kuvat niistä lapsista, joista ei ollut kasvokuvaa vielä kolmannen pitämämme toimintatuokion jäljiltä. Näin ollen viidennen toimintatuokion aikana ei mennyt turhaa aikaa siihen, että ottaisimme uudet kuvat kaikista osallistuneista lapsista vaan pääsimme suoraan toimintaan.

Itse toimintatuokion aloitimme kutsumalla kuusi osallistuvaa lasta istumaan ringiin, jossa teimme lapsille tutun taputuspiirin. Tällä kertaa oli hienoa huomata, kuinka aikaisempiin ker-toihin verrattuna useampi lapsi osallistui aktiivisesti taputtamiseen ja toisten kannustamiseen. Teemaksi tälle tuokiolle oli asetettukin kaveritaidot ja kaverin auttaminen.

Kannustuspiirin jälkeen otimme esille tabletin ja datatykin. Tarkoituksena oli, että jokainen lapsi saa vuorollaan tehdä palapeliä omasta kuvastaan niin, että kaverit voivat auttaa häntä. Palapeli heijastettiin tabletin näytöltä datatykillä seinälle, joten palapelin tekijä näki palapelin tabletin ruudusta ja muut lapset näkivät palapelin seinältä. Tällöin lapset pystyivät antamaan kavereilleen vinkkejä siitä, mihin esillä olevan palan kuuluisi mennä. Huomasimme, että suurin osa lapsista innostui omasta kuvasta tehdystä palapelistä ja tekivät sitä mielellään.

Haasteellista palapelin tekemisessä oli se, että olisi pitänyt auttaa kaveria. Monet lapsista kyllä kiinnostuivat seinälle heijastetusta palapelistä, mutta he eivät aluksi ymmärtäneet, että tarkoituksena oli kertoa kavereille vinkkejä. Näin ollen teimme sellaisen työnjaon, että toinen meistä ohjasi lapsia seinän vieressä ja toinen oli auttamassa palapelin tekijää tabletin kanssa. Kerroimme ja näytimme lapsille, meneekö seuraava pala esimerkiksi ylös tai alas. Aina kun yksi palapeli oli valmis, kysyimme lapsilta, mikä ilme kuvan henkilöllä on. Huomasimme, että lapset osasivat hienosti jo tunnistaa ilmeitä.

Kun kaikkien lasten palapelit oli saatu tehtyä, menimme jälleen piiriin. Ohjasimme lapsia ottamaan kavereita kädestä kiinni niin, että syntyi piiri, jossa kaikki olivat mukana. Kerroimme lapsille, että seuraavaksi lauletaan Kaverilaulu. Kaverilaulu löytyy Perkiön ja Parkkisen Pik-kumetsän esiopetus -cd-levyltä, mutta me kuuntelimme laulun internetistä YouTube-sivustolta. Ennen kuin aloimme kuunnella laulua musiikin kanssa, lauloimme sen lapsille itse, jotta heidän olisi helpompaa seurata laulua musiikin kanssa. Laulun mukana kuului aina välillä taputtaa käsillä yhteen, joten oli hyvä opetella laulun tempo hieman etukäteen. Sen jälkeen aloimme kuunnella kaveruudesta kertovaa laulua musiikin kanssa sillä tavalla, että se oli heijastettuna tabletin näytöltä seinälle datatykillä. Vaikka laulu oli heijastettuna seinälle, suurin osa lapsista keskittyi vain siihen, mitä meidän piirissämme tapahtui. Pidimme toisiamme kädestä kiinni ja lauloimme Kaverilaulua sekä taputimme käsiämme yhteen sen tempossa.

”Kaverilaulu

Ole minulle kaveri, olen sinun ystäväsi.

Ole minulle kaveri ja anna minulle käsi.

Kaveri, kaveri. Kaveri, kaveri, kaveri.

Kaveri, kaveri. Kaveri, kaveri, kaveri.”

Kuuntelimme laulua useamman kerran sillä huomasimme, että lapset pitivät laulusta. Lapset myös pääsivät paremmin mukaan laulun laulamiseen ja lauluun kuuluviin taputuskohtiin, kun lauloimme laulua muutaman kerran. Viimeisellä laulukerralla päätimme kokeilla laulaa niin, että ei pidetä toisiamme käsistä kiinni vaan keskitymme pelkästään laulun taputuskohtiin. Tämä ei kuitenkaan ollut paras mahdollinen päätös, sillä lapset alkoivat vaeltaa ympäri tilaa ja heidän keskittymisensä herpaantui. Kädestä pitäminen oli siis lapsille merkki siitä, että nyt olemme yhdessä ja teemme yhteistä asiaa.

Näin ollen koimme parhaaksi alkaa lopettamaan toimintatuokiota. Pyysimme lapset vielä kerran takaisin piiriin ja ensiksi kysyimme heiltä, muistavatko he mitä olimme yhdessä toimintatuokioilla tehneet. Lapset eivät kunnolla osanneet vastata kysymykseen, joten autoimme heitä kertomalla itse vastauksen kysymykseen ja tiivistämällä lyhyesti toimintakertojemme tekemisiä. Toiseksi kysyimme, olivatko lapset tykänneet olla yhdessä meidän kanssamme. Saimme lapsilta myöntävän vastauksen kysymykseen. Kerroimme lapsille, että mekin olemme tykänneet toimia heidän kanssaan ja kiitimme lapsia osallistumisesta.

9 Johtopäätökset ja pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli suunnitella ja ohjata lasten tunnetaitoja tukeva pedagoginen toimintakokonaisuus, jossa hyödynnettiin työskentelymenetelmänä teknologiaa. Opinnäyte-

työhön osallistuneeseen lapsiryhmään kuului yhdeksän lasta, joista suurin osa oli noin 2-vuotiaita. Lasten ikä täytyi ottaa huomioon toimintatuokioita suunnitellessa, jotta toiminta ei olisi liian haasteellista lapsille. Sillä lapset olivat niin nuoria, suurin osa heistä ei vielä osannut puhua ollenkaan tai osasi vain yksittäisiä sanoja tai lyhyitä lauseita. Tämä tuli huomioida toiminnan suunnittelussa, sillä täytyi keksiä lapsille toimintaa, jossa ei tarvitse puhetta kommunikoidakseen. Tämän takia otimme toimintatuokioille mukaan tunnekuvat, joiden avulla lapset pystyivät sormella osoittamaan haluamaansa tunnetta tarvittaessa. Olimme valinneet vain kolme tunnetilaa käsiteltäviksi, sillä emme uskoneet niin pienten lasten tunnistavan enempää tunteita. Tunnetiloiksi valitsimme ilon, surun ja vihan. Se, osasivatko lapset vielä puhua, vaikutti paljon toimintakerroilla käytyyn toiminnasta syntyvään keskusteluun lasten kanssa ja siihen, kuinka syvällisesti tunne- ja kaveritaitoja heidän kanssaan pystyi käsittelemään. Lisäksi se, olivatko lapset monikielisiä, eli että kuinka paljon he osasivat ja ymmärsivät suomen kieltä, vaikutti myös paljon lasten kanssa ja heidän välillään kommunikointiin ja keskusteluun. Pyrimme ohjaamaan kaikkia lapsia lyhyin ja selkein ohjein.

Myös lasten määrä toi oman haasteellisuutensa toiminnan suunnittelulle, sillä yhdeksän alle 3-vuotiaasta on melko suuri määrä intensiiviseen toimintatuokioon, jossa pitäisi pystyä keskittymään lyhyen aikaa. Kehitysehdotuksena toimintatuokioiden toteutuksessa olisi hyvä huomioida paremmin etukäteen ryhmän koko. Havaintojemme mukaan ne tuokiot, joissa olimme pienemmässä ryhmässä, onnistuivat paremmin kuin isommalla ryhmällä pidetyt tuokiot. Koimme sopivaksi lapsiryhmän, jossa oli neljä lasta yhtä kasvattajaa kohden. Ihanteellista oli, kun meitä oli kaksi aikuista toimintakerroilla, täten toinen pystyi ohjata toimintaa ja toinen auttoi lapsia keskittymään ja tarpeen mukaan otti syliin lapsia. Hetkemme lasten kanssa olivat kuitenkin kovin rentoja ja vuorovaikutuksellisia, etenimme lasten tarpeet edellä. Aina kun lasten tarpeet niin vaativat, pysähdyimme tilanteessa ja odotimme, että lapsi on valmis jatkamaan. Meidän valitsemat menetelmät ja teemat olivat toimivia ja toteutettavissa, vaikka lapsia oli ryhmässä paljon ja lapsimäärät vaihtelivat tuokioittain. Pienemmissä ryhmissä työntekijöillä olisi enemmän mahdollisuuksia ohjata toimintaa henkilökohtaisemmin, mutta isossa ryhmässä valittujen toimintojen tuli mielestämme olla sellaisia, että lapset pystyivät osallistumaan toimintaan yhdessä toisiaan auttaen.

Koimme, että teemojen aloittaminen tunteiden nimeämisestä ja omien tunteiden tunnistamisesta osoittautui palvelevan erityisesti niitä lapsia, joille tunteiden nimeäminen ja tunnistaminen oli hankalampaa tai jotka eivät vielä osaa puhua tarpeeksi kommunikoidakseen sillä tavoin. Koimme hyväksi myös sen, että teemat olivat jatkumoa toisistaan. Seuraavien teemojen alustaminen helpottui sitä mukaa kun muita teemoja käytiin läpi. Esimerkiksi edellisellä kerralla läpikäytyjen kuvien avulla lapsille kävi selväksi seuraavien tuokioiden aikana käsiteltävät tunteet. Omien tunnekuvien ottamista edelsi toimintakerta, jossa lapset tutustuivat erilaisiin tunteisiin kuuntelemalla niitä ja näyttämällä niitä itse peilille. Tällöin lapsia oli

helppo tukea ja ohjata ilmaisemaan erilaisia tunteita omilla kasvoillaan. Teemojen toteuttaminen oli lasten kannalta tämän myötä huomattavasti helpompaa.

Oman jännityksensä toimintatuokioiden suunnitteluun ja toteutukseen toi se, että emme pysyneet testaamaan toiminnoista juuri mitään ennen toteutusta. Tämän vuoksi emme voineet luoda ennakko-oletusta lopputuloksesta tai onnistumisesta. Lisäksi ajattelimme, että näin pienten lasten kanssa tunteiden käsittely olisi erityisen vaikeaa. Opinnäytetyön toteuttamisen kannalta hieman pelkäsimme, mitä toiminnasta saisi irti, mikäli lapset eivät ymmärtäisi, mistä toimintatuokioiden teemoissa on kyse. Onneksi pelkomme oli aiheeton ja lapset ottivat harjoitteet innokkaasti vastaan sekä vaikuttivat ymmärtävän mistä on kyse. Toiminnan toteuttamisen tuli olla tarpeeksi vapaata lapsien kannalta ja ohjeiden tuli olla selkeitä, jotta lapsilla oli mahdollisuus onnistua. Jälkikäteen pohdimme, että olisimme voineet käyttää kuvakortteja apuna lapsia ohjeistaessa. Päädyimme esittelemään lapsille tulevaa toimintaa esimerkin kautta, saatoimme joko itse näyttää keskenämme lapsille esimerkkiä siitä, mitä aiomme tehdä tai sitten käytimme esimerkkeinä hieman vanhempia lapsia, joiden kanssa pystyi jo kommunikoimaan puhumalla.

Ohjatessamme toimintatuokioita pyrimme pitämään mielessä, millainen merkitys tunneilma-
piirin luomisessa on aikuisilla. Pyrimme antamaan tilaa monenlaisille kokemuksille, olemaan
sallivia ja hyväksymään lasten erilaisia tunneilmaisuja. Ohjatessa pyrimme tuomaan esille,
että kaikki tunteet ovat sallittuja eikä ole olemassa oikeita tai vääriä tunteita. Tuokioilla lap-
set saivat tilaa ilmaista ja pohtia omia ja muiden tunteita esimerkiksi kuvien, peilin ja kame-
ran avulla. Tunteita salliva ja hyväksyvä ilmapiiri tukisi ryhmän lasten tunnetaitojen kehitystä
tulevaisuudessakin.

Näkökulmana tässä opinnäytetyössä keskityttiin monilukutaidon hyödyntämiseen, jolla tarkoi-
tetaan muun muassa tietoteknologiaa hyödyntävää kasvatustyötä lasten parissa. Teknolo-
giakasvatuksellisessa näkökulmassa korostuu lasten kasvatuksen toiminnallisuus. Mediaväli-
neet antavat mahdollisuuden lasten osallisuuteen ja toimijuuteen sen lisäksi, että mediaväli-
neiden käyttö on lapsista innostava tapa oppia. Lapset saavat silloin olla aktiivisia omassa op-
pimisessaan, mikä mahdollisesti motivoi heitä. Teknologiavälineiden hyödyntämisessä keskei-
siksi pedagogisen osaamisen osa-alueiksi nousivat toiminnallisuus ja osallisuus. Käytännössä
teknologia- ja mediavälineiden hyödyntäminen osoittautui lapsia innostavaksi, osallistavaksi
ja lasten toimijuutta tukevaksi työskentelymenetelmäksi. Lapset olivat toiminnassa aktiivisia
ja toiminnallisuus antoi lapsille mahdollisuuden omien sisältöjen tuottamiseen esimerkiksi
kameran avulla. Lapset nauttivat vapaasta tavasta ilmaista itseään ja he osasivat käyttää lait-
teita suhteellisen hyvin ikätaso huomioiden. Lasten osallisuus vahvistui teknologiavälineiden
avulla.

Havaintojen mukaan lapset osallistuivat innoissaan ohjattuun toimintaan. Lähes jokaisella kerralla päiväkodissa oli paikalla sellaisia lapsia, jotka eivät uskaltaneet ollenkaan tulla meidän ohjaamille tuokioille mukaan. Emme pakottaneet näitä lapsia osallistumaan, vaan he jäivät silloin leikkimään päiväkodin oman henkilökunnan kanssa siksi aikaa, kun muut lapset olivat toimintatuokiossa. Osallistuneista lapsista osa yllätti aktiivisuudellaan, sillä lapset suhtautuivat hyvin innokkaasti ohjattua toimintaa kohtaan. Lapset näyttivät kuuntelevan ohjeita tarkasti ja osallistuivat toimintaan ennakkoluulottomasti. Toiminnallisuus osoittautui tässä lapsiryhmässä erittäin toimivaksi ratkaisuksi.

Toimintakerrat olivat kestoltaan lasten ikään verraten melko pitkiä, joten toiminnallisuus tuki samalla lasten keskittymistä ja jaksamista aiheeseen liittyen. Niin kuin luonnollista, lasten keskittyminen herpaantui aina välillä pois toiminnasta. Päätimme rajata toimintamme yhteen ja samaan, melko pieneen huoneeseen. Jälkeenpäin pohdimme, että olisimme voineet käyttää päiväkodin eri tiloja monipuolisemmin, sillä päiväkotiki oli iso ja siellä oli paljon erilaisia toimintatiloja. Koimme kuitenkin tutun huoneen ja ympäristön olevan turvallisempi pienille lapsille. Toimintaympäristömme oli sopivan rajattu, lapsilla ei ollut paljon liikkumavaraa ohjatun toiminnan ulkopuolella. Otimme lapsia aina syliin, mikäli he olivat itkuisia tai he muuten sitä tarvitsivat. Oli hyvä, että pienessä toimintahuoneessa lapset pysyivät lähellämme, eivätkä lähteneet seikkailemaan liian kauas.

Vaikkakin olimme poistaneet toimintahuoneesta kaikki ylimääräiset lelut ja ärsykkeet lattioilta, seiniltä ja hyllyiltä, lapset ajautuivat aina välillä tekemään jotain muuta. Päätimme ennen toimintatuokioita poistaa huoneesta kaikki ylimääräiset tavarat, jotta tila olisi mahdollisimman pelkistetty ja selkeä, ja lasten kiinnostus pysyisi paremmin ohjatussa toiminnassa. Aina silloin, kun lasten keskittyminen herpaantui yhteiseen tekemiseen, olisimme voineet käyttää huomion kerääjänä esimerkiksi jotakin kelloa tai triangelia, jolla olisimme saaneet vieraan äänen avulla lasten huomion taas takaisin itseemme ja toimintaan. Alle 3-vuotiaita ohjatessa on erittäin tärkeä huomioida lasten vireystaso. Koimme, että paras ajankohta meidän ohjaamalle toiminnalle oli aamu tai aamupäivä ennen ruokailua, sillä aamulla päiväkotiin tullessa lasten vireystaso on parhaimmillaan. Useimmissa päiväkodeissa yhteinen, ohjattu toiminta ajoitetaan aina aamupäiviin ennen ruokailua. Lisäksi datatykkiä käytettäessä koimme hyväksi ideaksi säätää muun valaistuksen hämäräksi huoneessa, jotta lasten mielenkiinto pysyisi paremmin datatykin kuvassa seinällä eikä huoneen muut ärsykkeet veisi lasten huomiota.

Olemme tyytyväisiä kokonaisuutena toimintatuokioiden kulkuun ja toteutukseen. Koemme, että kaiken kaikkiaan toimintatuokiot onnistuivat hyvin. Se, että lapset innostuivat tarkkailemaan niin omia kuin kavereidenkin tunteita ja ilmeitä, oli mielestämme osoitus siitä, että toimintatuokiot olivat hyödyllisiä tunnetaitojen harjoittelussa. Jo ensimmäisellä kerralla lapsista huomasi heidän kiinnostuksensa aiheeseen, sillä he kuuntelivat tuokiolla luettua satua

intensiivisesti ja osoittivat empatiaa sadun hahmoille. Koimme saavuttaneemme opinnäytetyölle asetetun tavoitteen hyvin. Toimintakokonaisuus oli mielestämme hallittu. Sillä oli selkeä rakenne, toisiaan tukevat teemat toimintakerroille sekä ryhmän ilmapiiriltä onnistunut toteutus ja lapsia innostavat menetelmät.

Lyhyen toteutusjakson takia ei voi sanoa, millaisia vaikutuksia toimintatuokioilla on lasten keskinäiseen vuorovaikutukseen ja kanssakäymiseen pitkällä aikavälillä. Toiminta antaa kuitenkin päiväkodin työntekijöille mahdollisuuden jatkaa hyvin alkanutta tunteisiin ja kaveritaitoihin keskittyvää aihepiiriä lasten kanssa. Toivomme, että suunnittelemiemme toimintatuokioiden myötä ryhmässä toimintakerroilla vallinnut myönteinen asenne tunteisiin tutustumista kohtaan säilyisi. Jatkossa päiväkodissa voidaan hyödyntää kokonaisuutta palaamalla käsiteltyihin teemoihin uudelleen arjen tilanteissa tämän ryhmän kanssa. Tämän kokonaisuuden myötä toimeksiantaja on saanut kokemusta teknologiavälineiden hyödyntämisestä lasten oppimisessa ja kasvatuksessa. He voivat soveltaa käyttämiämme menetelmiä myös muiden päiväkodin lasten kanssa opinnäytetyöhön osallistuneiden lasten lisäksi.

Kehitysehdotuksenamme on toimintakertojen lisääminen niin, että toiminnan sisältöjä voisi toistaa lasten kanssa useasti ja toimintaan voisi tuoda lisää sisältöä. Lisätessä toimintakertojen määrää, tunteiden syvemmälle käsittelylle olisi paremmin aikaa. Myös ystävän auttamista ja tunteiden sanoittamista on hyvä harjoitella lasten kanssa jatkuvasti. Lisäksi erilaisia kaveritaitoihin liittyviä teemoja olisi voinut olla enemmän, esimerkiksi ystävän hellä kohtelu ja anteeksipyyttäminen olisivat voineet olla sopivia käytännön harjoituksia lasten kanssa. Pienten lasten kanssa sopivaksi teemaksi olisi voinut käydä lisäksi lelujen jakaminen ja se, että lelua ei saa ottaa ystävän kädestä. Alle 3-vuotiaiden lasten riidat johtuvat usein siitä, että lapsi on ottanut lelun toisen kädestä. Lelujen jakamista voisi harjoitella lasten kanssa esimerkiksi sellaisen piirileikin avulla, jossa kasvattaja pyytää yhtä lasta kerrallaan ottamaan korista yhden esineen ja lapsen tulee antaa esine kasvattajan valitsemalle lapselle. Näin lapset oppisivat jakamaan tavaroita useiden eri lasten kanssa, eikä vain esimerkiksi parhaan ystävänsä kanssa.

Mikäli toimintakertoja olisi ollut enemmän, olisimme voineet kattavammin kokeilla muitakin tabletin sovelluksia, jotka tukevat lasten tunne- ja kaveritaitoja. Esimerkiksi Play-kaupasta löytyvä ”Onnin Tunne Tunne” -sovellus on oivallinen lapsille sopiva sovellus, joka on saatavilla ilmaiseksi. Siinä opetellaan nimeämään suomeksi erilaisia tunteita Onni-oravan kanssa ja lapsi saa itse tabletilta etsiä Onni-oravan osoittaman tunteen. Toinen lapsille sopiva sovellus voisi olla ”Peppy Pals Farm - Social Skills” -sovellus. Sovelluksessa pelataan eläinhahmoilla ja hahmojen tarkoituksena on auttaa ystäviä. Sovellus on maksullinen ja englanninkielinen, mutta sovelluksen selkeän kuvituksen vuoksi aikuinen voi sanoittaa sovelluksessa tapahtuvat tilanteet lapselle suomeksi ja laittaa sovelluksen äänettömälle. Kasvattajien käyttöön voisi puoles-

taan sopia RALLA-sovellus, joka on tarkoitettu lapsen leikki- ja kaveritaitojen arviointiin. Sovelluksen avulla kasvattajan on helpompi havainnoida lapsen leikki- ja kaveritaitoja.

Tunne- ja kaveritaitojen lisäksi alle 3-vuotiaiden kanssa voi hyödyntää monilukutaitoa ja tieto- ja viestintäteknologiaa kaikilla eri lapsen oppimisalueilla sekä lasten kotona erilaisia kyseisessä ikävaiheessa harjoiteltavia taitoja, kuten kielellisiä ja motorisia taitoja, opetellessa. Internet on täynnä erilaisia materiaaleja lasten ajattelun ja oppimisen, kulttuurisen osaamisen, vuorovaikutus- ja ilmaisutaitojen, itsestä huolehtimisen ja arjen taitojen sekä osallistumisen ja vaikuttamisen tueksi. Mobiililaitteille on ladattavissa lukemattomia ilmaisiakin sovelluksia lasten erilaisten taitojen kehittämiseksi. Lasten vanhemmilta on myös hyvä kysyä ideoita ja toiveita varhaiskasvatuksen toimintaan liittyen, heiltä saa hyviä ideoita siihen, mitä asioita lasten kanssa olisi hyvä käsitellä ja harjoitella.

Koemme monilukutaidon sekä tieto- ja viestintäteknologian tarjoavan lapsille uusia ja nykyaikaisia oppimisen tapoja ja menetelmiä. Medialaitteiden hallinta kuuluu nykypäivänä yleissivistykseen, ja on hyvä, että lapset oppivat käyttämään laitteita tutussa ja turvallisessa ympäristössä aikuisen läsnä ollessa. Medialaitteiden yleistymistä ei voi estää, ne kuuluvat nykyelämään ja -maailmaan ja ovat nyky-yhteiskunnan tärkeimpiä työkaluja. Ne houkuttelevat lapsia oppimaan ja kehittämään taitojaan sekä takuuvarmasti medialaitteet myös lisäävät oppimismyönteisyyttä. Medialaitteet ovat nykypäivänä osa lasten jokapäiväistä kasvu ympäristöä, tärkeintä on opettaa lapsille, kuinka laitteita käytetään turvallisesti ja kohtuudella. Lasten ollessa alle 3-vuotiaita, heille riittää pienikin aika mediakokemukseen. Koemme, että medialaitteita on hyvä käyttää myös alle 3-vuotiaiden kanssa, mutta lasta ei tule koskaan jättää yksin medialaitteiden kanssa. Medialaite on hyväksi lapselle silloin, jos se toimii aikuisen ja lapsen tai lasten keskinäistä vuorovaikutusta vahvistaen. Medialaitteiden käyttö on onnistunutta silloin, kun se lisää lasten osallisuutta, sosiaalisia taitoja, yhteisöllisyyttä ja yhdessä tekemisen kokemuksia. Tätä kautta myös lapsen itsetunto kohenee. Mitä aikaisemmin lapsi saa kokemuksia medialaitteista ja niiden kanssa työskentelystä, sitä luontevampaa on medialaitteiden tarkoituksenmukainen hyödyntäminen myöhemmin elämässä.

10 Arviointi

Opinnäytetyötä arvioitiin jatkuvasti koko prosessin ajan. Tärkeään osaan prosessin arvioinnissa nousi dokumentointi. Pidimme prosessin ajan omaa päiväkirjaa, johon kirjoitimme mieleen nousseita asioita pitämiemme toimintatuokioiden ja keskusteluiden jälkeen. Päiväkirjaan dokumentoimme omia arvioitamme toimintatuokioiden onnistumisesta. Kirjoitimme itsellemme etukäteen oppimispäiväkirjaan kysymyksiä, ja vastasimme jokaiseen samaan kysymykseen kunkin toimintakerran päätteeksi. Näin pystyimme vertaamaan myös eri toimintakertoja ja niiden onnistumista keskenään.

Toimintatuokioita pitäessämme havainnoimme lapsia. Järjestimme toimintatuokiot niin, että jompikumpi meistä keskittyi pelkästään havainnointiin silloin, kun toinen ohjasi tuokioita. Tällöin havainnoija sai keskittyä ainoastaan havainnointiin ja tehdä sitä rauhassa. Sovimme etukäteen, millaisia asioita milläkin toimintatuokiolla on hyvä havainnoida. Kirjoitimme havainnot toimintatuokioista pitämäämme oppimispäiväkirjaan, jotta ne eivät päässeet unohduttamaan.

10.1 Päiväkodilta saatu palaute

Prosessin aikana ja sen lopuksi keräsimme palautetta opinnäytetyömme kohderyhmältä eli henkilökunnalta. Heiltä keräsimme palautetta yleisesti kaikkien toimintatuokioiden loputtua. Henkilökunnalta keräsimme palautetta avoimesti keskustelemalla ja sähköpostilla kysymällä. Toivoimme saavamme heiltä arvioivaa palautetta siitä, olivatko löytämämme menetelmät sellaisia, joita he voisivat omassa ammatissaan hyödyntää tulevaisuudessakin.

Työntekijöiltä saamamme kirjallisen palautteen mukaan he voivat hyödyntää käyttamiämme menetelmiä tulevaisuudessakin. He aikovat tutustua samalla kaavalla teemaan ja käyttämiimme menetelmiin nyt keväällä niidenkin lasten kanssa, jotka eivät meidän järjestämään toimintaan osallistuneet syksyllä. Ryhmän työntekijät harmittelivat sitä, että eivät itse olleet havainnoimassa lapsia toimintatuokioiden aikana, sillä havainnoinnista olisi ollut hyötyä jatkossa. Myös se, että aihe oli etukäteen päiväkodin edellisen johtajan kanssa rajattu alle kolme vuotiaisiin, toi haastetta, koska lapset eivät osaa omista kokemuksistaan kertoa työntekijöille.

Kirjallisen palautteen mukaan työntekijät olivat tyytyväisiä siihen, että itse aiheen teema tuli ryhmän tarpeista ja haasteista. Työntekijät kokivat saaneensa opinnäytetyömme avulla tunnelmaisuun uusia näkökulmia. Heidän kertoman mukaan ryhmän lapset olivat loppusyksyllä kovin levottomia, kun ryhmässä oli käyty lävitse tunnetaitoja jo jonkin aikaa. Työntekijät kokivat, että me toimimme tunne- ja kaveritaitojen käsittelyyn hyvän lisän opinnäytetyöllämme. Lisäksi työntekijät kokivat saaneensa hyviä neuvoja tietotekniikan käytöstä näin pienten lasten kanssa. Nyt kuukausi toimintatuokioiden loputtua lapsiryhmä on työntekijöiden palautteen mukaan selkeästi rauhallisempi.

Lasten mielipiteitä toimintakerroillamme käytetyistä menetelmistä keräsimme esimerkiksi kokeilemalla peukkupiiriä toimintatuokion lopuksi. Peukun avulla lapset yrittivät kertoa, oliko toiminta heidän mielestä mieluista vai ei niin mieluista. Ylhäällä oleva peukku kertoi, että toiminta oli mieluista. Peukkupiiri oli pienten lasten kanssa toimiessa hieman haastava, sillä lapset eivät oikein ymmärtäneet peukuttamisen ideaa. Lapset yrittivät meidän ohjaajien esimerkkiä seuraten osoittaa peukkuja joko ylöspäin tai alaspäin, mutta eivät selvästikään ymmärtäneet mitä peukun osoittaminen tarkoitti. Tällaisen palautteenkeruun avulla päiväkodin

henkilökunta olisi voinut saada arvokasta tietoa siitä, pitäisivätkö lapset vastaisuudessa samankaltaisesta toiminnasta. Uskomme, että olisimme saaneet lapsilta helpommin ja suuremmin palautetta, jos olisimme olleet tutumpia lapsille entuudestaan. Kaikki lapset eivät pystyneet antamaan suullista palautetta, koska eivät osanneet vielä puhua. Olisimme kuitenkin osanneet lukea lasten tunteita, ilmeitä, eleitä ja kehonkieltä paremmin, jos olisimme tunteet lapset pidempään ennen toimintatuokioita. Kun lapsille tutut aikuiset olivat poissa toimintatuokioilta, lapset saattoivat käyttäytyä esimerkiksi ujosti, varautuneesti ja vieraanvaraisesti, ja täten heidän todelliset mieltymyksensä toimintaamme kohtaan eivät tulleet niin aidosti esiin.

10.2 Itsearviointi

Tunne- ja kaveritaitoja käsittelevä opinnäytetyö nousi ennen kaikkea omasta kiinnostuksestamme, jonka vuoksi tiedonhankinta oli meistä mielenkiintoista. Koimme toimintaa suunnitellamme epävarmuutta ja pohdimme, miten tulemme onnistumaan työssä. Opinnäytetyöaiheen ollessa näin haastava ja vielä tuntematon, huolellinen ja kattava tiedonhankinta tuki meitä suuresti. Toimeksiantajan tavoitteet työlle kirkastuivat prosessin edetessä mikä samalla vaikutti työn sisältöön ja myös opinnäytetyölle asettamiimme henkilökohtaisiin tavoitteisiin. Opinnäytetyön tavoitteita olivat lopulta:

- Tuoda uusia näkökulmia ja ideoita tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämiseen
- Kehittää uusia ja jo olemassa olevia keinoja lisäämään lasten osallisuutta
- Saada henkilökunta innostuneeksi aiheesta ja mukaan yhteistyöhön
- Tuoda esille konkreettisia ideoita uusien varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden näkyväksi tekemiseen
- Lisätä omaa varmuuttamme ja rohkeuttamme lastentarhanopettajina

Koemme onnistuneemme opinnäytetyössämme tavoitteidemme mukaisesti. Kartoitimme Vallinojan päiväkodissa jo olemassa olevia menetelmiä sekä henkilökunnan kokemusta ja ideoita monilukutaitoon sekä tieto- ja viestintäteknologian käyttöön liittyen, ja toimimme henkilökunnalle uusia näkökulmia ja työmenetelmiä heidän arkensa tueksi. Saimme henkilökunnan mukaan yhteistyöhön ja jokseenkin innostumaan aiheesta, mikä oli alun perin tavoitteenammekin. Se, onnistuimmeko karsimaan henkilökunnan ennakkoluuloja monilukutaidon sekä tieto- ja viestintäteknologian hyödyntämisestä alle 3-vuotiaiden lasten kanssa, näkyisi vasta pidemmällä aikavälillä havainnoimalla henkilökunnan asenteita ja sitä, ovatko he tuoneet monilukutaidon mahdollisuuksia lasten kanssa tehtävään työhönsä. Toivomme antaneemme henkilökunnalle myönteisen kuvan monilukutaidon hyödyntämisestä. Meidän tarjoamiemme ideoiden lisäksi opinnäytetyömme tekeminen on voinut innostaa henkilökuntaa keksimään uusia, oman näköisiä ideoita ja menetelmiä heidän työnsä tueksi.

Monilukutaidon lisääntyminen nousi opintojemme aikana hyvin ajankohtaiseksi sisällöksi. Omassa ammatillisuudessamme ja osaamisessamme koimme monilukutaidon osaamisen olevan tulevaisuudessa itsellemme selkeä vahvuus. Harjoittelujen myötä huomasimme tieto- ja viestintäteknologisten välineiden ja monilukutaidon olevan teema, johon työntekijöitä täydennuskoulutetaan koko ajan. Opintojemme aikana monilukutaito nousi useasti esille esimerkiksi luennoilla.

Tavoitteenamme oli myös antaa henkilökunnalle konkreettisia ideoita uusien varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden näkyväksi tekemiseen. Tämä tavoite onnistui mielestämme hyvin, sillä toteutimme pedagogisesti lasten kanssa monilukutaitoon liittyviä menetelmiä ja jaoimme kokemuksemme menetelmien toimivuudesta henkilökunnalle. Näin he saivat viitteitä siitä, millaisia menetelmiä olimme lasten kanssa käyttäneet ja mitkä menetelmistä olivat olleet onnistuneita.

Olemme koko opiskelumme ajan harjoitelleet ohjaustaitoja, sekä olemme harjoitelluissa ja työssämme lastentarhanopettajina saaneet kokemusta lasten kanssa työskentelystä päiväkodissa. Koimme olevamme luontevia ohjatessa lapsia toimintakerroillamme. Loimme lapsille turvallisen ja avoimen oppimisympäristön. Toimimme lasten tarpeet edellä ja ohjasimme heitä johdonmukaisesti sekä suunnitellusti. Viisikertainen toimintakokonaisuutemme oli pedagogisesti suunniteltu ja toteutettu. Esittelimme henkilökunnalle tieto- ja viestintäteknologisia keinoja tuoda lapsen osallisuutta paremmin esiin varhaiskasvatuksessa. Täten myös mahdollistimme lapsille uusia keinoja tehdä itseään, ideoitaan ja mielenkiinnonkohteitaan näkyväksi varhaiskasvatuksessa. Saimme myös henkilökohtaisesti varmuutta ja rohkeutta omaan toimintaamme lastentarhanopettajan työtä varten.

Tieto- ja viestintäteknologisten välineiden hyödyntämiseen saimme lisää varmuutta ja tietoutta hyödynnettäväksi tulevaisuudessa. Epävarmuuden sijaan näemme tieto- ja viestintäteknologiset välineet ennen kaikkea toiminnallisuuden ja osallisuuden mahdollistaviksi työskentelyvälineiksi. Lasten innostus oli tarttuvaa eikä meidän tarvinnut tietää laitteiden käytöstä kaikkea. Lapset toimivat laitteiden kanssa tottuneesti. Ihailimme myös lasten arkailematonta suhtautumista kuvaamiseen ja heittäytymiseen. Lapsilla oli aidosti hauskaa yhdessä keskenään sekä meidän kanssa, joka edesauttoi toimintakertojen positiivista ilmapiiriä. Toimintakerroimme vahvistivat toimintaan osallistuneiden lasten keskinäistä vuorovaikutusta, ja lapset varmasti tutustuivat toisiinsa uudella tavalla ja oppivat huomioimaan toisiaan paremmin. Lasten oppiessa tunnistamaan ja nimeämään omia sekä toisten tunteita, heidän sosiaaliset taitonsa kehittyvät ja he oppivat toimimaan paremmin keskenään. Pohdimme toimintakertojen olleen lapsille myös mukavaa vaihtelua, sillä paikallaan olemista ei toimintakerroilla vaadittu juurikaan. Meidät tieto- ja viestintäteknologisten välineiden käyttö työskentelymenetelmänä vakuutti. Lasten innostus, motivaatio ja halu toimia olivat itsellemme ohjaajina merkittäviä

kokemuksia. Tuokiot olivat lasten ja heidän arkensa näköisiä, jotka tuotettiin ilolla ja positiivisella mielellä.

11 Pohdinta luotettavuudesta ja eettisistä kysymyksistä

Vallinojan päiväkoti ei ollut meille entuudestaan tuttu. Sovimme yhden tutustumiskerran lapsiryhmään ennen toimintatuokioiden pitämistä, sillä koimme tarpeelliseksi tutustua lapsiin jonkin verran etukäteen. Tutustumiskerralla olimme mukana lapsiryhmässä ja leikimme heidän kanssaan.

Koko opinnäytetyön tekemisen aikana ja sen jälkeenkin meitä sitoi vaitiolo- ja salassapitosäädökset koskien koko opinnäytetyön aikana esiin tulleita salassa pidettäviä asioita. Kun haastattelu keskittyi päiväkodin työntekijöihin ja heidän toimintaansa henkilökohtaisesti, tuli meidän hakea Vantaan kaupungilta tutkimuslupa. Haimme tutkimuslupaa tarvittavien liitteiden kera heti kun opinnäytetyön suunnitelmamme oli hyväksytty. Päiväkodin johtajan mielestä oli hyvä, jos heidän päiväkotinsa nimi tulee myöhemmin opinnäytetyössä esille, sillä se voisi olla hyvää mainosta heidän päiväkodilleen. Lapsiryhmien nimiä emme opinnäytetyössä mainitse.

Työntekijöiden kanssa käytävissä arviointikeskusteluissa korostui vaitiolo- ja salassapitovelvollisuus. Sovimme arviointikeskusteluiden pitämisestä joko suullisesti tai sähköpostitse henkilökunnan kanssa. Säilytimme ja lopuksi hävitimme koko opinnäytetyön teon aikana ilmi tulleet henkilöitä koskevat dokumentit, kuten vanhemmille jaettavat lupalaput, henkilötietolain säädösten mukaisesti. Tuotimme koko opinnäytetyön kirjallisen osuuden niin, ettei siitä ollut tunnistettavissa päiväkodin työntekijöitä tai päiväkodin lapsia niin että kukaan yksilöityisi tekstistä.

Ennen toimintatuokioita jaoimme lasten vanhemmille kirjallisen lupalomakkeen, jossa kysimme vanhempien suostumusta siihen, saako heidän lapsensa olla mukana toiminnassa, josta kirjoitetaan opinnäytetyötä. Peräänkuulutimme sitä, että kenenkään lapsen ei ole pakko osallistua toimintaamme, osallistuminen on täysin vapaaehtoista ja siinä pätee itsemääräämisoikeus. Koska toimintaan osallistuvat lapset saattoivat olla kovin nuoria, heidän kanssa keskusteltiin toimintaan osallistumisesta ikä ja kehitystaso huomioiden. Ei ole aina selvää, minkä ikäiseltä lapselta pystytään pyytämään oma suostumuksensa toimintaan osallistumiseen ja miten se tehdään, tärkeintä on varmistaa lapsen ymmärrys siitä, mitä hän on tekemässä juuri nyt. (Lagström, Pösö, Rutanen & Vehkalahti 2010, 33.)

Eettisesti hankalaksi tilanne olisi voinut lapsiryhmässä muuttua, jos lapsi ei vanhempiensa puolesta olisi saanut osallistua toimintaamme, vaikka sitä tahtoisi. Lapsi haluaa olla osana kollektiivia ja sosiaalista yhteisöä eikä hän pysty vielä ymmärtämään, miksi ei saa osallistua.

Tilanne voi mennä myös toisinpäin silloin kun lapsi ei henkilökohtaisesti halukaan osallistua toimintaamme, mutta myöntyy osallistumaan siihen vastahakoisesti. On myös mahdollista, että lapsen vanhempi antaa lapselleen vastahakoisesti suostumuksen osallistua, koska ei esimerkiksi kehtaa kieltää lastaan osallistumasta, kun muutkin ryhmän lapset saavat osallistua. (Lagström ym. 2010, 98-99.) Meidän tuli korostaa vanhemmille sitä, että opinnäytetyöhön liittyvä toimintamme tapahtui osana päiväkodin normaalia toimintaa, eikä se ollut irrallinen osa päiväkodin arkea. (Lagström ym. 2010, 108).

Toimiessamme päiväkodissa alaikäisten lasten kanssa, toimitimme koulumme opintotoimistoon rikostaustaotteet. Teimme toimintaympäristöstä lapsille turvallisen, näin varmistimme luotettavan toiminnan. Emme kuitenkaan olleet vastuussa lapsiryhmästä toimintatuokioidemme aikana, vastuu lapsista säilyi päiväkodin henkilökunnalla. Tämä varmistui niin, että lapsiryhmän henkilökuntaa oli aina lähistöllä, kun teimme opinnäytetyöhöme liittyvää toimintaa itse päiväkodissa. Tämä varmisti sen, että pystyimme helpommin asettumaan tutkijanrooliin sulautumalla lasten pariin ja samaistumalla heihin, eikä meillä ollut päävastuuta puuttua esimerkiksi kaikkiin lasten välisiin riitatilanteisiin. Sulautuminen ja samaistuminen auttoivat meitä minimoimaan meidän toimintaa kehittävien ja päiväkotilasten välisiä eroja. Toiminnan kehittäjinä meidän tuli pyrkiä pienentämään auktoriteettieroa aikuisten ja lasten välillä, lapset tuli kohdata tasa-arvoisesti. (Lagström ym. 2010, 102.)

Eettisyys opinnäytetyötämme tehdessä näkyi siinä, että toimimme jatkuvasti sosiaalialan ammattietiikan mukaisesti. Edistimme lasten osallisuutta toiminnassamme. Lapsella ja hänen vanhemmalla oli oltava oikeus vaikuttaa siihen, osallistuiko lapsi toimintaamme vai ei. Lapselle ja vanhemmalle oli myös kerrottava tarkasti, mihin lapsi oli osallistumassa ja mitä hyötyä ja haittaa lapselle voi toimintaan osallistumisesta seurata. Lapsen osallisuuden tukemista ja lapsen oikeutta vaikuttaa itseään koskeviin asioihin painotetaan varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa sekä varhaiskasvatuslaissa. Itseään koskeviin asioihin vaikuttaminen pitää sisällään itsensä ja omien ajatustensa sekä mielipiteidensä ilmaisun oikeuden sekä sen, että tulee ymmärretyksi niillä keinoilla, joilla lapsi ilmaisee itseään. (Talentia 2017, 16-18.)

Pyrimme toiminnassamme tunnistamaan lapsen vahvuuksia ja tukemaan lasta niissä. Lapselle oli annettava mahdollisuus päästä käyttämään omia voimavaroja ja vahvuuksiaan. Toimiessamme päiväkotiryhmässä, meidän tuli tunnistaa ja ottaa huomioon koko lapsiryhmän ja koko päiväkodin yhteisön voimavarat ja vahvuudet. (Talentia 2017, 20.) Tämä mahdollistui, kun tutustuimme lapsiryhmien lapsiin ja päiväkodin työntekijöihin paremmin. Kunnioitimme ja arvostimme päiväkodin työntekijöiden, lastenhoitajien ja lastentarhanopettajien ammattitaitoa ja otimme huomioon heidän mielipiteet ja toiveet. Käytimme hyödyksi opinnäytetyötä tehdessämme heidän kokemustaan ja asiantuntijuuttaan päiväkotityöstä. Kohtelimme lapsia sensitiivisesti sekä toimme kehittämistyössämme esiin heidän näkökulmaansa. Ohjeistimme

toiminnassamme lapsia yksinkertaisesti ja selkokieleisesti, jotta lapsilla oli keskenään samankaltaiset mahdollisuudet osallistua toimintaamme niin halutessaan.

Kirjalliset lähteet

- Airaksinen, R. Ala-Vannesluoma, T. Karkkulainen, M. Kastu, R. & Pirhonen, P. 2015. Toimii! Hoitajan opas luoviin menetelmiin. Helsinki: Edita.
- Cacciatore, R. 2008. Kiukkukirja. Aggressiokasvattajan käsikirja - vauvasta kouluikään. Helsinki: Väestöliitto.
- Einon, D. 1999. Kehittyvä ja onnellinen lapsi - tietoa ja käytännön neuvoja vanhemmille 0-6-vuotiaan lapsen kehityksen tukemiseksi. Helsinki: WSOY.
- Helenius, A. & Korhonen, R. 2008. Pedagogiikan palikat. Johdatus varhaiskasvatukseen ja -kehitykseen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Hujala E. & Turja, L. (toim.) 2012. Varhaiskasvatuksen käsikirja. Jyväskylä: PS-kustannus
- Kanninen, K. & Sigfrids, A. 2012. Tunne minut! Turva ja tunteet lapsen silmin. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kansallinen audiovisuaalinen instituutti. 2016. Lapset & media. Kasvattajan opas.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2012. Pienen lapsen sosiaalisuus. Helsinki: WSOY.
- Keltikangas-Järvinen, L. 2010. Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot. Helsinki: WSOY.
- Kirkkopelto, K. 2017. Mullin mallin Molli. Hah! Hommia hyvän tuulen hyrinöihin. Helsinki: Lasten keskus ja kirjapaja Oy.
- Koivula, M. & Mustola, M. 2017. Varhaiskasvatuksen digiloikka ja muuttuva sukupolvijärjestys? Jännitteitä lastentarhanopettajien ja lasten kohtaamisissa digitaalisen teknologian äärellä. Kasvatus & Aika: 11 (3) 2017, 37-50.
- Koivunen, P-L., Lehtinen, T. 2015. Kasvu kiikarissa. Havainnoinnin käsikirja varhaiskasvattajille. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Kontu, E. & Suhonen, E. 2008. Erityispedagogiikka ja varhaislapsuus. Helsinki: Yliopistopaino.
- Laaksonen, V. & Repo, L. 2017. Kaveritaitoja. Tietoa ja harjoituksia toimivan ryhmän rakentamiseen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Folkhälsan.
- Lagström, H., Pösö, T., Rutanen, N., Vehkalahti, K. 2010. Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.
- Lajunen, K. Andell, M. & Ylenius-Lehtonen, M. 2015. Tunne- ja turvataitoja lapsille. Tunne- ja turvataitokasvatuksen oppimateriaali. Helsinki: Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitos.
- Lim, E. 2015. The factors influencing young children's social interaction in technology integration. European Early Childhood Education Research Journal 23:4.
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2017. Media varhaiskasvatuksessa. Tukea tunne- ja vuorovaikutustaitojen vahvistamiseen. Helsinki: Mannerheimin lastensuojeluliitto.
- Meriranta, M. (toim.) 2010. Mediakasvatuksen käsikirja. Kuopio: Unipress cop.
- Peltonen, A. & Kullberg-Piilola, T. 2005. Tunnemuksuu. Tunnetaitoja perheille ja kasvattajille. Helsinki: Lasten keskus.
- Reunamo, J. (toim.) 2014. Varhaiskasvatuksen kehittäminen. Kehitystehtäviä ja ratkaisumalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Salomaa, S. 2016. Mediakasvatustietoisuuden jäsentäminen varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatuksen tiedelehti, 136-161.

Santavuori, R. 2011. Lapsen mediavuodet. Medialeikki mediakasvatuksena - medialeikin ohjauskirja. Kirkkonummi: Kirkkonummen kunnan varhaiskasvatus.

Sintonen, S. 2002. Median sylissä. Kirjoituksia lasten mediakasvatuksesta. Helsinki: FINN LECTURA.

Suoninen, A. 2014. Lasten mediabarometri 2013. 0-8-vuotiaiden mediankäyttö ja sen muutokset vuodesta 2010. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura.

Webster-Stratton, C. 2011. Kuinka edistää lapsen sosiaalisia ja emotionaalisia taitoja. Espoo: Profami Oy.

Sähköiset lähteet

Aaltonen, R., Lehtinen, T., Leppänen, K., Peltonen, T., Tarvo, M-T., Tuunainen, P. & Viherä-Toivonen, A. 2008. Havainnointi ja pedagoginen tuki 3-5-vuotiaiden lasten varhaiskasvatuksessa. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Luettu 21.1.2018.

http://www.socca.fi/files/486/Havainnointi_pedagoginen_tuki_varhaiskasvatuksessa_2008.pdf

Kaartinen, T. (toim.) 2015. Monilukutaito kaikki kaikessa. Tampereen yliopiston normaalikoulu. Luettu 14.10.2017.

<https://tampub.uta.fi/handle/10024/98047>

Kansallinen audiovisuaalinen instituutti. 2017. Vinkin varhaiskasvatukseen. Vasu on valmis - tervetuloa mediakasvatus. Luettu 30.8.2017.

https://kavi.fi/sites/default/files/documents/kavi_vinkit_varhaiskasvatukseen.pdf

Kurri, M. 2013. Kaverilaulu.

<https://www.youtube.com/watch?v=JDkeWtO4Ues>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Lapsen kasvu ja kehitys. 0-1v. Luettu 24.9.2017.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/0-1-v/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Lapsen kasvu ja kehitys. 1-2-vuotiaan liikunnallinen kehitys. Luettu 24.9.2017.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/1-2-v/1-2-vuotiaan-liikunnallinen-kehitys/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Lapsen kasvu ja kehitys. 1-2-vuotiaan sosiaalinen kehitys. Luettu 24.9.2017.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/1-2-v/1-2-vuotiaan-sosiaalinen-kehitys/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Lapsen kasvu ja kehitys. 1-2-vuotiaan älyllinen kehitys. Luettu 24.9.2017.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/1-2-v/1-2-vuotiaan-alyllinen-kehitys/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Lapsen kasvu ja kehitys. 2-3v. Luettu 24.9.2017.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/2-3-v/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Lapsen kasvu ja kehitys. 2-3-vuotiaan liikunnallinen kehitys. Luettu 7.10.2017.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/2-3-v/2-3-vuotiaan-liikunnallinen-kehitys/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. Lapsen kasvu ja kehitys. 2-3-vuotiaan sosiaalinen kehitys. Luettu 7.10.2017.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/2-3-v/2-3-vuotiaan-sosiaalinen-kehitys/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2017. Lapsen kasvu ja kehitys. 2-3-vuotiaan älyllinen kehitys. Luettu 7.10.2017.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/2-3-v/2-3-vuotiaan-alyllinen-kehitys/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2017. Lapsen kasvu ja kehitys. 2-3-vuotias ja median käyttö. Luettu 23.9.2017.

<https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/2-3-v/2-3-vuotias-ja-median-kaytto/>

Mannerheimin lastensuojeluliitto. 2012. Lapsen kasvu ja kehitys. Media alle 3-vuotiaan arjessa. Opas ja keskusteluaineisto vanhemmille.
https://www.mll.fi/@Bin/15785671/MLL+Mediank%C3%A4ytt%C3%B6+keskusteluopas_2108.pdf

Mäkitalo, A-R. 2009. Löytöretkellä omaan työhön. Kehittämistä ja tutkimusta päiväkodin arjessa. Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca. Luettu 10.5.2017.
http://www.socca.fi/files/94/Loytoretkella_omaan_tyohon_kehittamista_paivakodin_arjessa.pdf

Opetushallitus. 2016. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. Helsinki: Opetushallitus. Luettu 7.5.2017.
http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf

Opetuslautakunta. 2017. Vantaan varhaiskasvatussuunnitelma 2017. Luettu 12.11.2017.
https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/132358_Vantaan_varhaiskasvatussuunnitelma_2017.pdf

Papunet. 2018. Pelisivut. Tietoa ja tarinoita. Luettu 4.2.2018.
<http://papunet.net/pelit/tietoa-ja-tarinoita>

Tampereen kaupunki. 2018. Varhaiskasvatuksen viestintä ja digitaaliset oppimisympäristöt. Luettu 29.1.2018.
<https://www.tampere.fi/smart-tampere/digiohjelma/varhaiskasvatuksen-viestinta-ja-digitaaliset-oppimisymparistot.html>

Vantaan kaupungin sivistystoimi. 2016. Tieto- ja viestintäteknologian pedagogisen käytön strategia. Luettu 30.8.2017.
https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/123210_Varhaiskasvatuksen_tvt_-strategia.pdf

Vantaa. 2017. Varhaiskasvatus ja esiopetus Vallinojan päiväkodissa. Luettu 16.12.2017
https://www.vantaa.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/vantaa/embeds/vantaawwwstructure/136106_PDF_Toiminnan_kuvaus_Vallinojan_paivakoti.pdf

Wadbring, I. & Pekkala, L. 2017. Citizens in a mediated world. A Nordic-Baltic perspective on media and information literacy. University of Gothenburg: Nordicom. Luettu 26.5.2017.
http://www.nordicom.gu.se/sites/default/files/publikationer-hela-pdf/citizens_in_mediated_world.pdf

Taulukot

Taulukko 1	Toimintakertojen sisältö ja käytetyt menetelmät.....	33
------------	--	----

Liitteet

Liite 1: Lupalomake	60
Liite 2: Valteri-koulun tunnekuvat	61

Liite 1: Lupalomake

Lupalomake

Laurea-ammattikorkeakoulun sosionomiopiskelijat Henna Matinsaari ja Iida Perälampi tekevät syksyn 2017 aikana päiväkotiviikkejä Vallinojassa opinnäytetyötä aiheesta Digitalisaation hyödyntäminen alle 3-vuotiaiden lasten kanssa. Opinnäytetyöhön on saatu lupa Vantaan kaupungin varhaiskasvatusvirastosta ja se tullaan julkaisemaan Theseus-tietokannassa.

Opinnäytetyötä tehdään Nastat-ryhmässä. Opinnäytetyö on toiminnallinen, ja opiskelijat järjestävät Nastoissa yhteensä 5 toiminnallista tuokiota, kestoaltaan max. 30min/toimintakerta. Tuokiot tullaan pitämään marras-joulukuun 2017 aikana. Opiskelijat käyvät tutustumassa lapsiin ennen ohjattuja toimintakertoja. Toiminnan tarkoituksena on kehittää päiväkodin henkilökunnalle uusia keinoja digitalisaation hyödyntämiseksi, esimerkiksi lasten tunnetaitojen opettelemisen tueksi.

Opinnäytetyön raportissa tullaan kertomaan päiväkodin nimi, mutta ei lasten tai lapsiryhmien nimiä. Opinnäytetyön kirjalliseen osuuteen ei kirjoiteta mitään sellaista tietoa, josta lapsi tai lapsiryhmä voisi yksilöityä.

Palautathan lomakkeen viimeistään...

___ Lapseni saa osallistua Laurea AMK:n opiskelijoiden järjestämään toimintaan

___ Lapseni ei saa osallistua Laurea AMK:n opiskelijoiden järjestämään toimintaan

Lapsen nimi: _____

Päiväkotiryhmä: _____

Huoltajan allekirjoitus: _____

Nimenselvennys: _____

Lisätietoa opinnäytetyöstä voi tiedustella sähköpostitse: henna.matinsaari@student.laurea.fi
/ iida.peralampi@student.laurea.fi

Liite 2: Valteri-koulun tunnekuvat

SURULLINEN

VIHAINEN